

Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК ІХ

ЛИСТОПАД —1958 — NOVEMBER

Ч. 106

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

** С. І. Васильківський	1
Риндик Степан — Бровко, оповідання	2
Лубська Ольга — 3 нових поезій	8
Антоненко-Давидович Б. — Крила Артема Летючого	9
Діма — Ваші знайомі, п'єса	14
Химич Микола — Донбас в „Енциклопедії Українознавства”	19
Чапленко В. — Поезія як крикливоство	23
Ворскло Віра — Поезії	29
Рецензії. Некрологи. Хроніка.	

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Заслужені артисти України Л. Герасимчук та М. Апухтін виконують танок з балету, „Маруся Богуславка”.
(Фото М. Козловського, „Зміна”, ч. 9, 1954, Київ.)

НОВИХ ПЕРЕДІЛАННИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Мушка Ірина, Оттава, Онтаріо, Канада	3
Гірняк М., Аллістон, Онтаріо, Канада	1
Симаговська Катерина, Ошава, Онтаріо, Канада	1
Бобровський І., Джеймstown, Онтаріо, Канада	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Бобровський Ів., Джеймstown, Онтаріо, Канада	6.50
Роговський Карпо, Монреаль, Канада	3.00
Кислюк Л., Ніягара Фалс, Онтаріо Канада	5.00
Колькін В., Гамільтон, Онтаріо, Канада	2.00
Безуглий Г., Неварк, Н. Дж. США.	2.00
Нечай Віра, Монреаль, Канада	1.50

“НОВІ ДНІ”

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во “Нові Дні”, редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00
США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми).

Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. “A”
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolar, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

“Peremoha”, 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

“NOWI DNI”, a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak.

Address:

Nowi Dni, Box 452, Term. “A”, Toronto, Ont., Canada

Гавалешка Юрій, Монреаль, Канада	1.50
Ситник Ольга, Гамільтон, Онтаріо, Канада	1.50
Козак Ольга, Чікаго, Іллінойс, США.	1.00
Степанюк В., Кенора, Онтаріо, Канада	0.50
Столляр В., Brentford, Онтаріо, Канада	0.50
Сердечна дяка всім за допомогу!	

Редакція.

ДО ВСІХ ЧИТАЧІВ НАШОГО ЖУРНАЛУ

1. Торонтським читачам вияснюю, що місцева пошта затримала доставку жовтневого числа через недогляд на кілька днів. Буває інколи. Отже, останнє число у Монреалі, для прикладу, одержано на тиждень раніш, ніж у Торонті. Знайте, що вся пошта здається одночасно і тут моєї вини не було. Я ніколи не дам журналу в книгарні, поки не здам на пошту передилатникам.

2. Поверх десятка читачів скаржились, що одержали жовтневе число з кількома порожніми сторінками. Вибачаюсь дуже, що так сталося, але запобігти цьому важко. Журнал друкується на двох аркушах, по 16 стор. кожен: з одного боку 8 і з другого 8 сторінок.) Коли видрукується один бік (перших 8 стор.), то нормально треба дати добу часу, щоб висохла фарба, а тоді друкувати другий бік. Як число треба друкувати швидко (як воно спізнюється), то друкується другий бік негайно, аркуші злипаються і автомат замість одного аркуша бере два, тому один буде чистий. Так було минулого місяця. Отже, підозри, що то була „гостра бандерівська цензура”, як написав один наш читач з Детройту, не мають підстав: друкую в друкарні, яка „політики” зі мною не робить, а тільки бизнес, з чого я цілком вдоволений.

У таких випадках треба тільки написати і я зараз же вишлю другий примірник. Бракованого ніколи не повертайте, а викидайте. Брак у друкарні завжди може бути, але перевірити всі примірники, як то нормально роблять з книжками, в місячнику нема змоги.

3. Деякі читачі не платять вчасно і не повідомляють про відмову. У таких випадках я шлю журнал, бо вважаю просто непристойним припинити висилання з першого числа, як кінчилась передплата. Тому прошу не вважати це за накидання журналу: я його краще спалю й попіл розвію, ніж буду комусь накидати. Я завжди прошу: відновіть вчасно передплату, як не можете вчасно відновити, то повідомте, щоб не спиняти журналу. Якщо не хочете його, то повідомте також — спиню негайно. На кожній наліпці після прізвища стоїть число журналу, яке у Вас останнє заплачене. Це число — 106, отож, як у Вас на наліпці стоїть 100, то Ви вже винні за півроку (за 6 чисел), якщо у Вас стоїть 120, то значить Ви заплатили наперед за 14 місяців. Це дуже просто й легко.

4. Більшість наших читачів винятково сумлінні й чесні. Однак трапляються й такі, які поводяться легковажно і використовують мою довіру. От недавно був лист від одної нашої читачки з Філадельфії. Назв'їм її Любою. Колись вона прислала гроші й написала, щоб слати їй журнал. Послав. Кінчилась передплата, нема листа про відмову, то

(Продовження на сторінці 30-ій.)

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by KIEV PRINTERS, 686 Richmond St. W., Toronto, Ont., Canada

С. І. Васильківський.

КАМ'ЯНА БАЛКА.

С. І. Васильківський

Видатний український художник-реаліст Сергій Іванович Васильківський народився 19 жовтня 1854 року в м. Ізюмі на Харківщині, в родині дрібного службовця.

Здобувши початкову освіту, Васильківський поступив до Харківської гімназії, де малювання викладав відомий український художник і педагог Д. І. Безперчий. Під його впливом Васильківський почав систематично займатися малюванням.

У 1876 році Васильківський поступив до петербурзької Академії мистецтв на пейзажний факультет. Уже перші його твори — "Ранок", "Весна" свідчили про неабиякі здібності художника. За свої роботи Васильківський неодноразово одержував нагороди. В 1885 році за картину "По Дінцю" йому присвоїли звання художника першого ступення і дали Велику Золоту медаль, а також закордонне відрядження. Васильківський побував у Франції, Німеччині, Іспанії, Англії, Африці, де написав кілька картин.

Після повернення з закордону Сергій Іванович оселився у Харкові, де і прожив до останніх своїх днів. Помер художник 7 жовтня 1917 року.

С. І. Васильківський був людиною винятково працьовитою. Він завжди був зв'язаний з художнім життям України і Росії, боровся за розвиток реалістичного мистецтва. Доробок талановитого художника становить близько трьох з половиною тисяч творів.

Сергій Іванович був чудовим пейзажистом. Він любив

і глибоко розумів рідну природу, і в своїх творах оспівував її чарівну красу. Його кращі пейзажні роботи: "На пасовищі", "Річна Псьол", "Весна. Полтавщина", "Осінній вечір", "Навесні", "Ромоданівський шлях", "Кам'яна балка".

Художник багато подорожував по Україні. Такі полотна, як "Таврида", "Ай-Тодор", "Геленджик", "Весна на Кубані" та ін., яскраво відображають природу багатьох мальовничих місць нашої України.

С. І. Васильківський працював також над жанровими й побутовими творами ("На ярмарку", "Кобзар", "Старий з поводирем", "Сліпці", "Шукають дорогу", "Селяни" та інші). У них він з любов'ю змальовував образи представників трудового народу.

Значне місце в творчості Васильківського посідають твори на теми історичного минулого українського народу. Художник серйозно вивчав найяскравіші сторінки історії України. На історичні теми він написав картини: "Козак Голота", "Обрання полковником Мартина Пушкаря", "Козак на сторожі", "Запорожець на розвідці", "Пікет запорожців", "Повертаються з походу" та багато інших.

С. І. Васильківський створив також портрети видатних українських діячів: Богдана Хмельницького, Івана Гонти, Сковороди, Шевченка.

У праці над історичними творами Васильківському багато допомагав автор безсмертних "Запорожців", геніальний І. Ю. Репін.

("Зміна", ч. 9, 1954, Київ.)

БРОВКО

(Оповідання А. Д.)

Від інших собак Бровко відрізнявся тим, що перебував на становищі емігранта, якщо так можна висловитись. Правда, він міг був цілком спокійно залишитися вдома, в Чехах, у селі Хухлях, недалеко Праги, де родився й жив. Ніякого злочину проти старшого брата він за своє п'ятилітнє життя ще не ввів зробити й тому не потребував боятися, що попаде в лабеті НКВД, що буде там битий і мучений, а потім застрілений чи засланий на канальські роботи. І пані Доня, його господиня, відома під цим іменем із уст її чоловіка Івася, мала на думці тікати від більшовиків без Бровка і навіть утікла, захопивши із собою тільки Івася. Але Бровко дігнав їх у Фурті, поза Судетами, і вже не покидався їх. Як ви вже догадуєтесь, це було під час нашого ісходу з Чехії, на весні 1945-го року.

Доня була незміренно заскочена сміливою мандрівкою Бровка. І була дуже зворушена. Тому врочно заявила своїм співпідорожнім, що вже більше ніколи не покинеється Бровка. І ще більше полюбила його. Та й було за що. Бо справді це сотворіння мало тільки вигляд собачий, а все інше було майже людське. Бровко, мабуть, не пам'ятав своєї рідної матері, бо був насильно відірваний від неї ще в періоді несвідомої вегетації і дістав усе виховання від людей. За п'ять років людської науки він дуже багато навчився, а будиши від природи неймовірно здібним, виявив не абиякі успіхи. Навчився досконало розуміти людську мову і то в двох її відмінах — українській і чеській, не відчуваючи ніяких труднощів лексичного, етимологічного чи синтаксичного характеру. З цього боку деякі емігранти стояли далеко поза ним.

Говорячи про інтелігентність Бровка, не можна не згадати про те, що в дійсності він не потребував ніякої мови, бо користувався інтуїцією, якщо під цим словом розуміти те, чого я, здається, не розумію. Бровко пізнавав по очах, по грі зморшок, по голосі, по рухах, що думає і чого хоче Доня. Щоб зрозуміти, чого хоче Івась, Бровко мусів був дуже напружувати свої інтуїтивні здібності, бо сам Івась не завсіди добре знав, чого він хоче, особливо, коли був на підпитку, або зовсім п'яний. На цьому ґрунті виникали між господарями маленькі непорозуміння, проте Бровко дуже шанував і любив їх обох, а до тих непорозумінь засадничо не втручався, хоч у глибині душі завсіди стояв на стороні Доні, визнаючи їй повну рацію швидким крутінням хвоста.

Сталося так, що я зійшовся з цією родиною саме тоді, коли її наздогнав Бровко. Мушу сказати, що при цьому Бровко поводився, як несповна розуму. І скавав, і гавкав, а хвостом крутив так, що аж очі боліли, на той хвіст дивлячись. Аж Доня заплакала бідна. Тим більше, що Бровко виявив при цьому неймовірно високий ступінь джентлменства й такту і ані найменшим натяком не дав зрозуміти, що Доня поступила супроти нього, власне кажучи, по-свинському, покинувши його на старшого брата. З його боку була тільки радість, сама радість і сама щирість, що її Бровко виявляв швидким хвостокру-

том і пригавкуванням "гав-гав". Від того часу я маю дуже високу думку про собаче благородство.

Це спричинилося до того, що я з першого ж дня зблизився з Бровком. Доня бачила моє захоплення собакою і не боялася пускати його зо мною. І сам Бровко ставився до мене дуже прихильно. Можу навіть похвалитись, що прихильніше, ніж до самого господаря. Якось тепліше, сердечніше, бо господар був виразно незадоволений приходом собаки. Казав, що самі не мають чого їсти, а тут ще непотрібних псів годуй. Він, звичайно, мав велику рацію, бо мало водити пса на пристяжці й хизуватися ним, треба ще йому правду дати. А всі запаси їжі вийшли їм ще під час довгої мандрівки чеськими землями, коли вони пробиралися пішки до американської зони, обминаючи міста й села, кожну хату й двір. І дивитися на голодну собаку було Івасеві тяжко. Але він забував, що Бог милосердний...

Фурт не був нашим останнім пристановищем. Боячись старшого брата, ми гнали яко-мога далі на захід, тим більш, що звідкись прийшла чутка, що в Авгсбурзі є український комітет. Що за комітет, не важно, а важно, що наш, а як наш, то, значить, заопікується нами. А такої опіки ми якраз потребували й тому рушили в тому напрямку. Було багато біди й негод, але врешті-решт наша компанія, а в тому числі і славний Бровко, добилися до комітету. Тут виявилось, що славні бубни за горами. Комітет не тільки не мав ніяких бубнів, але й не мав приміщення, бо розташувався в якомусь розбитому будинку. На цей будинок натрапили наші східняки, бо звикли до руїн і почувають себе в них краще, ніж у нормальних помешканнях. Та сказавши по правді, то й ніякого комітету не було, а тільки чомусь сходились до тих руїн люди й один одного питалися, де і від кого можна добитися якогось пуття. Ще там крутився якийсь чоловік, жвавіший від інших. До нього казали "пане голово", а він не заперечував того і казав, що все буде добре. А ще там в одному закамарку сидів якийсь скульптор і ліпив голу жінку. Був виразно надхнений і часто усміхався, дивлячись на ту жінку. Але решта втікачів, окрім Бровка, була незадоволена ситуацією і навіть виявляла ознаки розпуки. А Бровко почував себе щасливим і раз-у-раз крутив хвостом.

— Товаришу милий! — сказав я одного разу до нього, коли ми від нічого робити і їсти, покинули комітет і місто й рушили дорогою в напрямку на Фридрихсдорф (чи як воно там називається) — Бровочку! Ти не можеш собі ані уявити, як мені подобається твоє уміння триматися і не показувати найменшого знаку якоїсь журби, тим часом як ми так тяжко побиваємось. По тобі аж ніяк не можна пізнати, що ти від ранку не мав ще ані рисочки в роті. Навпаки, ти показуєш усі ознаки задоволення і навіть життєвої радості. Чи ти такий великий оптиміст? Чи ти новітній Діоген? Чи ти якийсь великий пан, змалку навчений держати шляхетський фасон і не подавати вигляду журби, щоб робити на людей враження вищого сотворіння? Скажи мені! Хто були твої шановні батьки?

— Гав! Гав! — гордо відповів Бровко.

— Та знаю, що гав-гав, але хто саме? А може ти хочеш цим сказати, що всі ви такі? Можливо, що й так. У кожному разі мушу з прикрістю в серці признатися тобі, що серед нас, серед людей тобто,

багато таких натур не знайдеш. О, ні! Ти сам бачиш, як виглядають ті люди, що ходять до комітету. Запевняю тебе, що ще гірше виглядають ті, що перестали туди ходити. Бо ті, що ходять, великі оптимісти, хоч і з печальними обличчями, а ті інші... пожалься, Боже! Нема чого їсти, у цьому гудз. Тільки наш голова бравий і веселий, бо раз-у-раз тягне з кишені тримбухи цибулі і гризе їх. Але й він не видержав би конкуренції з тобою. Куди там!

Тим часом Бровко зацікавився горобцями, що пролетіли поуз, і стало ясно, що він мене не слухає. І я перестав говорити.

Коли ми відійшли досить далеко від міста, я оглянувся: ніде нікого. І тоді я взявся за збирання недокурків, бо ще від попереднього дня нічого не курив. А недокурки розкидали, заплати їм, Боже, великою ласкою своєю, американські вояки, що раз-у-раз проїздили джипами й усякими іншими самовозами. Вони наче знали, що ми також хочемо курити, і викидали цигарки, часто тільки трохи надкурени. Були серед них і скупіші елементи, але мало. Більшість була щедра. Ці недокурки мали дві назви: східняцьку і західняцьку. Східняки казали "бички", а ті, що через Збруч, — "цюки". Але одне й друге було дуже жадане і миле. І я почав шукати.

Бровко зацікавився маєю роботою. Видно було, що зразу він не розумів, що це я роблю, чому ходжу дорогою зигзагами й придивляюся до землі. Дивився раз на мене, раз на землю. Раз на мене, раз на землю...

— Бровочку любий! — кажу йому, зауваживши його розгублення: — ти дуже розумний пес і багато знаєш. Але є речі, що їх навіть твій геній не збагне. Я хочу курити, а ти цього не можеш зрозуміти так само, як я не можу второпати, звідки береться твоя веселість, коли в твоєму шлунку повна порожнеча!

Та в цей момент я побачив бичка!

Хоч не було жадної небезпеки, що хтось вихопить його перед моїм носом, проте я стрілою кинувся до нього. Рвучко хапнув і обдивився. Бичок був ледве надкурений! Обірвавши трохи надкурений кінчик, я упхав його в рот, підпалив і закурив. Можливо, що на моему обличчі наступила якась велика зміна, бо Бровко аж гавкнув, дивлячись на мене! А це він робив у моментах широкого співчуття і зворушення. А потім сам нагнувся до землі, понюхав одірваний шматочок цигарки і... кинувся обнюхувати дорогу далі.

За хвилинку сталася надзвичайна подія. Проломова в моєму емігрантському житті! Бровко раптом став перед якимсь кущиком травиці край дороги й захнюпав, зафоркав носом, нахиливши до кущика голову...

— Що там, Бровку? — запитав я, не маючи ані в думці, що сталося щось екстраординарне.

Бровко замахав швидко хвостом.

Я підійшов і побачив... побачив бичка!

Та якого бичка! Ледве трохи надсмаленого!

Признаюся, що я не стримався і продекламував: "Діамант дорогий на дорозі лежав!

Тим широким шляхом люд усякий минав..."

Нехай шановний читач не дивується, що я дозволив собі спрофанувати патріотичний вірш, але це сталося під афектом, під впливом великого вибуху радості. Радості не за те, що в мої руки попав такий славний бичок, а за те, що в особі Бровка

знайшовся здібний збирайцюк (Чи збирайбичок, чи називайте, як собі хочете)! І що відтепер я зможу ходити вулицями, як справжній пан, не дивлячись по-злодійському в землю, а заховуючи всі престижі чесноі людини, і не зигзакуючи по вулиці, наче непросипенна п'яниця, а ступаючи, як нормальна, твереза людина, а тим часом мій колектор Бровко зробить усе, що треба, і зробить досконало. Не дасть загинути марно ні одному бичкові. Усі вони будуть отут, у моїй кишені! Тільки курці, особливо ті, що самі збирали бички-цюки, зрозуміють мене.

Зробивши таку прогнозу щодо майбутньої ролі Бровка, я ані на макове зерно не помилився, бо ця роля збирайцюка просто захопила Бровка. Він, мов шалений, бігав по дорозі і по придоріжках, нанюхував усе нові цюки і кликав мене своїм швидким хвостокрутом. Ще ми не зробили й пів дороги до Фридрихсгофу, чи як там, як мої кишені наповнились славними бичками й цюками, і тільки жадність і захланність людської природи примусили мене дійти аж до кінця дороги. На поворотнім шляху ми ще назбирали свіжих, тількищо викинутих бичків, і з повним вантажем дорогого продукту вернулися додому.

Отака подія сталася була тоді! Сталася року Божого 1945-го.

Ще по дорозі додому я склав плян дальшої акції:

Насамперед зберегти олімпійський спокій. Не дати нікому пізнати, що зо мною сталося. Особливо професорові, що мешкав по сусідству. Бо одного разу ми пішли були з ним на бички, і він мене буквально ограбував. Ми умовились йти по обох сторонах дороги й збирати бички кожний тільки на своїй половині, не переходячи середньої лінії, осі дороги. Та коли я побачив на своїй половині першого бичка, він шугнув, мов шуліка, і вихопив його перед самим моїм носом! Я рішуче запротестував проти такої інтерпретації нашої умови, вказуючи, що він незаконно переступив демаркаційну лінію. На це той професор і виховник молоді сказав глузливо, що він геодезії не вивчав і в землеміра не має охоти гратись, а на всякі демаркаційні лінії кашляє. Після цього я більше не ходив із ним на бички.

А взагалі, коли хочете пізнати характер чоловіка, то підіть із ним на бички. Там відразу відкриється вся його внутрішня вартість. Один із моїх бичкових співколекторів, хоч чесно дотримувався демаркаційної лінії, проте неймовірно страждав, коли я знаходив бичка. Тільки старався не показувати свого болю і удавав байдужого, позіхаючи на всю пащеку. А коли він сам знаходив бичка, то не позіхав негідник, а голосно сміявся, дратуючи мене, та ще оповідав якунебудь анекдоту, що ніколи не мала ніякого відношення до події.

Але вернуся до діла. Отже, першою точкою мого пляну було тверде рішення: зберегти спокій і не дати пізнати, що зо мною сталося. Особливо професорові.

Друге: не перекурюватися, а курити лишень стільки, скільки треба, і по змозі старатися робити це в присутності професора.

Третє: решту продукції залишити на продаж для ближніх, виключаючи професора. А для цього купити гільз, набивати їх і продавати.

Четверте: на частину уторжки купувати Бровкові щедру їжу, а решту витратити на себе, не забуваючи про можливе купно долярів.

П'яте: показати перед професором своє благородство і, проходячи біля нього, недбало викинути на землю недокурену цигарку! Але тільки коли-неколи.

По дорозі додому, вже в самім Авгсбурзі, в середині міста, на головній вулиці стався нам неприємний випадок. На краю пішоходу стояв якийсь важний пан і неспокійно озирався на всі боки. Був нордійської раси і мав на обличчі вираз правдивого юберменша. Недалеко від нього лежав на дорозі великий недокурок! Юберменш чекав, мабуть, щоб пройшли люди, бо очевидно соромився при людях нахилитися за бичком. А тим часом безсоромний Бровко, побачивши бичка, миттю підбіг до нього, обнюхав і дав мені знак хвостом. Чоловік нордійської раси, мабуть, злякався за долю бичка і, втрапивши сором, нагнувся, щоб підняти.

— Гаррр! — люто зареагував на це Бровко, вишкіривши зуби.

Юберменш моментально відскочив.

А я підійшов до Бровка, лагідно погладив його по голові, щоб заспокоїти, і непомітно підняв бичка. Потім ми спокійно й гідно відійшли. Оглянувшись, я побачив, як нрдієць поспішав назад, пильно обдивився позицію і просичав:

— Ферфлюхтер гунд!

Це на мого Бровка! Яка незаслужена зневага!

Ще того самого дня я пустив у рух свою цигаретову фабрику. Із назбираних бичків вийшло мені понад вісімдесят цигарок із короткими цибушками, не рахуючи матеріялу, залишеного для самовжитку. Наробивши цигарок, я пішов до комітету. Але взяв із собою тільки два верчки, по десять штук у кожнім. Рахунок був такий, щоб не закидати ринку надмірним постачанням товару, бо тоді не можна втримати доброї ціни. Це одна з основних засад політичної економії. А я вирішив працювати у своєму новому фаху по змозі науково. Ще по дорозі до комітету я пригадав собі важливе значення реклами й тому, прийшовши, став на виднім місці коло самого входу до руїни й закурив.

Це зробило враження на людей! І до мене почали підходити знайомі. Вони широко усміхались і радісно вітались. А деякі з них навіть правильно називали моє ім'я, хоч я їх уперше в своєму житті бачив. І всі титулували мене такими титулами, що мені аж ніяково було перед Бровком. Бо він після кожного титулу здивовано підносив догори голову й запитливо дивився на мене, перестаючи мотати хвостом.

Таке миле відношення до мене людей ударило по моїм сумлінні й вибило з нього всі мої меркантильні замашки та геть розпорошило мою стратегію. Мені стало соромно. Незаслужені титули, як виявляється, можуть бути великими моторами для піднесення людської етики. Пригадати хоч би батька всіх народів генералісімуса Сталіна.

Засоромившись за свою меркантильність, я повапно витягнув із кишені один верчик цигарок і, віддаючи людям незаслужено подаровані мені титули, сказав::

— Чи не були б ви, пане докторе, такі ласкаві, закурити собі мого тютюну!

— А ви, пане магістре?

— А ви, пане професоре?

— А ви, пане директоре?

— А ви, пане меценасе?

— А ви, пане...?

Десять цигарок пішло, як у хмару. Навіть не вистачило на заплачення всіх титульних боргів. Другого верчика я в останню хвилину рішив затримати, хоч як мило дивились на мене дальші директори, що не мали щастя попасти до першої десятки.

— Добрий тютюн! — похвалив один щасливець.

— Знаменитий! — сказав надхненно другий.

— Американський! — пояснив я.

— А де можна дістати?

Я сказав, що один чоловік продукує.

— А скільки бере?

— Дорого. На жаль, дорого...

— А саме?

Я вже не пам'ятаю, скільки я заправив.

— А де він?

— Тут, в Авгсбурзі. Але відкрито не виступає. Самі розумієте... Ніхто не знає, де і яким способом він той тютюн дістає. У кожнім разі ненормально. Мене він не боїться.

— Прошу ласкаво, пане докторе, — звернувся до мене один директор, подаючи гроші, — будьте такі добрі і вистарайтеся для мене один десяточок.

За його прикладом пішли інші. Але я взяв тільки частину грошей. Від решти рішуче відмовився. Не мав стільки товару. А крім того, треба було показати, що мені ця місія аж ніяк не до смаку. Ті, що їм удалося впхати мені гроші, були дуже задоволені.

— Бровку! — сказав я, поспішаючи додому по цигарки, — ти геній!

— Гав! Гав! — погодився Бровко.

За півгодини я вернувся з цигарками і чесно роздав їх.

**

Рідко коли я був такий багатий. А головна річ, щасливий. Під навалюю цього щастя моє сумління зовсім заспокоїлось.

Я відразу кинувся до славного тоді в Авгсбурзі громадського діяча й добродія пана Капуша й накупив у нього купу харчових листків, а решту грошей заховав до каси, поплювавши на них.

Для Бровка я купив добрий кусень м'яса й кістку. Ми вийшли за місто, там сіли собі на одшибі, і я почав годувати Бровка. Відрізував від м'яса куснички й підкидав йому в повітря. Бровко не дав упасти на землю ані одному шматкові і проковтував, не смакуючи. Не мав сили волі. Але собаки зовсім не дбають про такі чесноти, як сила волі, і не роблять собі з них жадних засад. Це, звичайно, мінус собачої натури. Та чи тільки собачої? Зате з кісткою Бровко вже не був такий покваланий. Гризучи її, він раз-у-раз відривався від роботи й поглядав на мене глибоко вдячними очима, а при цьому дуже швидко крутив хвостом. Тоді я вперше задумався над тим, що кручення хвостом не в усіх живих істот означає той самий душевний настрій. Коли, наприклад, крутить хвостом жінка, то це здебільшого наскрізь фальшиве явище, що не відповідає ніякій дійсності, бо рідко яка жінка

Н О В І Д Н І. Л И С Т О П А Д. 1958

має хвоста. Але кожна використовує цей спосіб, щоб показати своє рішуче незадоволення вами. А в собак навпаки. І розбери тепер, чому така різниця.

— Бровку! Друже мій! — сказав я, — дозволь уприємнити тобі гризоту кістки й поговорити на високі теми. Подія варта того, щоб її належно улебити. Я знаю, що ти занадто розумний і не будеш зо мною сперечатись, хай би я не знати яку дурницю сказав. Ти все спокійно вислухаєш, як справжній філософ, і на все чемно махнеш хвостом. Не так, як мої двоногі знайомі, що вважають за обов'язок своєї чести заперечити кожную мою думку, щоб тільки показати, що вони теж не в тім'я биті. Тільки прошу тебе, слухай мене уважно й не гарчи так дуже на тих швабських мух, що підлітають занадто близько до тебе. Не звертай на них уваги. Їх ще ніхто ніколи не нагодував і не нагодує. Слухай мене.

— Оті люди, що ходять до комітету, кажуть, що настало собаче життя. А чехи, як ти собі пригадуєш, казали: "Живот є пес". Отож, про собаче життя. То безумовно правда, що для нас настало таке життя. Але не в усій його собачій повноті. Бо собаче життя характеризується не тільки тим, що нема чого їсти і чого курити, але й тим, що нема в голові ніяких великих ідей. І нема ідей про політичну й соціальну справедливість. Так само ви, собаки, не сушите собі мізків тим, що буде з вашими нащадками і чи взагалі вони потрібні. Про це ні одна собача душа, як мені відомо, ніколи не думала і не буде думати, хіба що в майбутньому знайдуться такі добродії, що навчать і вас мислити політичними й соціальними категоріями, а при тому займатися проблемами щастя майбутніх поколінь.

— Цими негативами відрізняється наше тутешнє життя від собачих позитивів. Але ти, бачу, добре пообідав і хочеш відпочити. Приляж собі. І безпечно подрімай. А я вже догляну тебе.

Бровко прослухався і зараз же розтягнувся й заснув. Тільки від часу до часу здригався йому по інерції хвіст і клапало праве вухо, бо клятві мухи залазили туди аж до середньої шілки.

На другий день відбувся такий самий ярмарок із моїми цигарками. На третій теж. Моя фабрика мала цілком забезпечений доплив сирівцю. Дорогу від Авгсбургу до Фридрихсгайму, чи як там, люди перестали відвідувати, бо після Бровкової ревізії там можна було швидче знайти діамант Когі-Нор, ніж бичка чи цюка. Професор і інші хапуги вдарилися в інші райони і не псували нам промислу.

Від часу до часу я робив подарунки. То одному, то другому запропонував цигарку, широко запрошуючи зробити мені свою ласку. Не було випадку, щоб хтось був такий неласкавий і відмовився. Не відмовлялися навіть ті, що не курили. Нікому в голову не прийшло образити такого джентлмена, як я, що і в найгірших злиднях не втратив своєї великопанської вдачі і зберіг усі форми шляхетської поведінки з людьми. Мабуть, не один казав про мене: пізнати пана по халявах.

Я зробився дуже популярним. І головний спричинник цієї популярності товариш Бровко мав усі підстави по-правді пишатися і ходити з піднесеною догори головою. Але цю функцію він передав хвостові, а голову скромно нахилив униз і нюхав землю.

— Симпатична собачка! — сказали мені одного

разу, щоб хоч чимнебудь віддячитися за цигарку.

Я з приємністю прийняв цю похвалу і погладив Бровка по голові.

— Глядіть, щоб німці не вкрали.

— Щоб не вкрали? А то навіть?

— Вони тепер голодні, то раді й собаччині.

— Щось таке говорите! Аж дивно. Та якби це була правда, то вони насамперед своїх собак поїли б. А тим часом повно їх бігає.

— Німці своїх собак шкодують. Покищо їдять чужих.

— А по чім вони можуть пізнати, де німецька собака, а де чужа? Пане добродію! Що ви говорите?

— Ого! Німці на цей рахунок дуже змисні. Вони, клятві, добре знають расову науку. То тільки деякі наші мудрагелі сміються з них і називають їх тупаками. Ха-ха! Тупий німець! Ви тільки зважте, скільки в них шкіл. Таж у кожному місті, як не університет, то якась інша висока школа! А в кожній школі сидить бодай один Нобелівський лавреат, чоловіче!

— І думає над тим, як пізнати й піймати чужу собаку.

— Я того не казав. Я тільки кажу, що німці дуже змисні.

Я вирішив, що маю діло з людиною, що з ненависти до німців та з емігрантських злигоднів захворувала на запалення мозкової оболони. І перевів розмову на іншу тему, а потім попрощався і пішов.

**

Моєму оповіданню бракує найважливішого елемента нормального оповідання — кохання. Але продаючи такий прозаїчний промисел, як збирання бичків і фабрикація цигарок, ми були дуже далекі від поезії серця і нездібні сприймати її. А співати про чуже кохання і описувати чужі радощі, де ваша участь обмежується самою заздрістю, нема жадного розумного сенсу. Хто кохає, нехай собі сам про це співає чи розповідає. Та правду кажучи, не було тоді відповідної атмосфери. Як каже чеська філософія, кохання проходить до серця через шлунок. А тодішні шлунок, окрім мого і Бровка, були такі голодні, що з'їли б навіть кохання, коли б воно туди попало. Отож, не було й не могло бути нічого подібного.

Зо мною зустрічались високодостойні особи. Одного разу, наприклад, коли я сидів під комітетом на підмурку розбитої стіни й курив, до мене підійшов один судовий радник і присів. У ті часи кожний ізгой мав свою прогнозу найближчого майбутнього, підперту дуже солідними аргументами. Треба сказати, що в тих прогнозах ніколи не було миття підлог по офісах Америки, а всі розмови крутилися коло того, як скоро Америка й аліанти вдарять на більшовиків і звільнять нарешті світ від цієї потворної мари. Але натура людської душі й тіла має ту хибу, що й найсолідші речі стають їй осоружними, коли занадто часто повторюються. Тому й принадна перспектива знищення більшовизму стала мені за якийсь час нецікавою, і боячись, щоб пан радник не почав мені викладати свою систему прогноз, я попередливо запитав його:

— Як же ж ви, пане раднику, улаштувалися? Де живе?

— Недалечко за містом. В одного бавера. Над

коровником. Велика двоповерхова шопа. Внизу корови, а над ними наша група. Улаштувалися досить вигідно, тільки щодня прибувають нові люди, і скоро не буде де порушитися. Пахне молоком. Правда, заносить і коров'ячим гноем, але це здоровий запах, дуже добрий для легенів, і нагадує рідне село. Але найбільший плюс нашого помешкання той, що маємо знаменитого провідника. Мудрий чоловік. Це пан Якнебідь. Може чули? Має славу ідею: розробив проєкт конфіскації якогонебудь великого німецького маєтку, якоїсь лятифундії, де б ми могли жити до часу, поки Америка не розправиться з більшовиками. А крім того, намічено ще конфіскацію якогось більшого німецького кіна, щоб був свіжий гріш.

— Пане раднику! Це дуже славний плян, але мені він не видається дуже реальним, — закинув я.
— А то чому?

— Бо ми, на жаль, ще не маємо права робити такі конфіскації. Покищо тільки організуємо німецьке майно: де вкрадемо мірку бараболі, де курку, де гуску...

— От і відразу видно, що ви не правник і не вмієте по-правничому думати. Таж не забувайте, що Німеччина зруйнувала пів світу і мусить за це полатитися репараціями.

Слово "репарації" мене сильно переконало, але для форми я ще закинув:

— Маєте велику рацію, пане раднику. Але мені здається, що без американців тут не обійдеться. Треба мати їх дозвіл на стягання репарацій. Чи не треба?

— Само собою треба. І наш провідник веде з ними переговори про це. Щодня їздить до них і щовечора дає нам справоздання. Справа посувається швидко вперед.

— Бачу, що то справді мудрий чоловік. Мабуть, добре говорить по-англійському, що так легко вдається йому діло?

— Ні, він не говорить по-англійському.

— Ага, говорить по-німецькому. Американці вміють і по-німецькому.

— Та ні, він і по-німецькому не вміє. Але це пуста справа. Він знайшов одного чеха, вояка американської армії, і з ним веде переговори. А чехи, як вам добре відомо, ненавидять німців, і коли той вояк вип'є добру чарку, то співає "Тече вода, тече", гатить кулаком по столі і кричить, що віддасть нам на сплюндрування не тільки один маєток, а всю німецьку землю. "Тільки, братржі русове! — каже — добре мені постарайтеся. Щоб не лишилось ані знаку від проклятого шваба!" Ні, справа посувається швидко вперед, і ми десь незабаром поїдемо до прекрасного маєтку. А німці, самі знаєте, вміють господарити!

— О, ті вміють.

— Тільки мусимо щодня скидатися на пляшку горілки, а горілка тепер безумно дорога. Але, не підмажеш, не поїдеш.

Пан радник витягнув із кишені невеличкого цюка.

— Не куріть цього, пане раднику, — схопився я і подав йому цигарку. — Хто його зна, хто то мав у роті...

— Правду кажете, але без того трудно. Приходиться ходити вулицями й підзбирувати. А ви хіба не збираєте?

— Пробував, але якось совісно...

— Та яке совісно?! З практичного погляду тут нема нічого незаконного, що зачіпало б совість. Це не грабїж, ані крадіж, ані шахрайство. І ваше сумління може бути цілком спокійне. Цюк на дорозі — це, як каже, римське право, рес нуліус, нічия річ.

А тим часом надійшли інші радники, і я мусів був тікати, щоб не роздаватися цигарками.

Але тут сталася страшна річ. Поки я балакав із радником, зник Бровко!

Я облетів цілий комітет, перешукав усі закартки в ньому. Нема!

— Це неможливо! — крикнув я в повітря.

Я вискочив на пішохід, глянув сюди, глянув туди і почав кликати:

— На-тю-на, Бровку! — по-подільському.

— Подь-подь сем! Подь сем, мілачку! — по-чеському.

— Ходзь ту! — чомусь закликав і по-польському.

А він найменшої уваги!

Я кинувся далі на вулицю. Туди, сюди, вперед, назад. Знов облетів руїни, а потім побіг додому, в надії, що Бровкові надокучила розмова з радником і він утік до Доні.

Прибігаю додому. Нема!

Я назад до комітету. Чорна хмара розпуки впала на мене.

— Невже вкрали й з'їли?

Невже "фурор тевтонікус" дійшов аж до того, що такого геніяльного пса знищили? "Віддайте мені Бровка!" хотів я кричати, пригадавши собі розпучливий крик римського імператора Августа: "Варе, Варе! Віддай мені мої легіони!"

Але тут пропав не тільки дорогий товариш. Тут пропала моя фабрика, а з нею куриво й розкішне життя, не кажучи вже про тяжко здобуту популярність. Я попросив Доню, щоб вона пильнувала вдома, а я буду чатувати коло комітету, а Івась нехай бігає від дому до комітету і назад, щоб дати знати, як тільки Бровко об'явиться. Та на це черстводух Івась сказав:

— Я ще не впав на голову, щоб бігати за собаками. Як якась холера взяла його, то дуже добре зробила. Не буде в хаті такої з'їжі. Бігайте самі, коли не маєте розумнішої роботи.

Прийшлося мені самому робити два діла: чатувати біля комітету і бігати додому.

Настав вечір, а Бровко не вернувся. Минула ніч, так само. І цілий другий день не приніс ніякої зміни.

І третій. І четвертий!

А тим часом мої запаси тютюну скінчилися. Не тільки що не було що продавати, але й не було вже що самому курити. Мої збірки по дорозі до Фридрихсбургу, чи як там, не давали ані десятої частини того, що назбирував Бровко. Щоб піднести продукцію, я з одчаю подумав, чи не застосувати мені Бровкову методу: пустити в діло ніс і нюхма нюхати. Але для цього треба було лазити по дорозі рачки й пороти носом по землі, бо тягнути ним настоячки, то треба мати ніс, як у слона. Але як його в світі Божому старшому чоловікові рачкувати по дорогах?!

Та навіть припускаючи в засаді можливість такого способу шукання, я мусів би був скоро схаменутися. Раз тому, що мій ніс тільки слава, що ніс, а на ділі це глухий глухман, що не в стані від-

різнити тютюну від кінського посліду; подруге, поки б я доліз до Фридрихсгарту, чи як там, то подер би на колінах штани на фалаття і назад мусів би був вертатися без холошень; потрете, поколов би пальці й долоні, а почетверте, клятї подорожні! Побачивши старого рачколаза, вони б поставали від дива дивного й показували б на мене пальцями. Не виключена річ, що й схопили б і треба було цю ідею рішуче закинути.

Такого лиха наробив мені Бровко!

І де ти, Бровку?

Де він?

Може справді вкрали? Вкрали й з'їли? Чорні думки опанували мій мозок. Я уявив собі цілу картину огидного злочину і пригадав недавню розмову з емігрантом. Наврочив негідник! І я готовий був признати йому повну рацію, хоч поневчасі. Я думав, що він страждав на запалення мозкової оболони, а показалося, що як і було таке запалення, то не в нього, а швидше в мене. Звичайно, ні німецькі університети, ні їх Нобелівські лавреати тут ні при чому. Це чистий абсурд. Але ясно, що поза ними є серед німців багато злочинного елементу, жадного собачого м'яса, особливо серед наці. І жертвою цих елементів упав мій бідний Бровко. Треба було пильнувати собаки, а не ловити гав і провадити дурні розмови з причинними радниками. Але пропало...

Минуло п'ять днів напруженого, але даремного чекання. П'ять гнітучих днів. І аж уранці шостого дня трохи відслонилася заслона над таємницею цього трагічного зникну. До нас прибіг сусіда й задихано крикнув:

— Бровко! Ідїть, там Бровко!

Ми вилетїли надвір.

Справді, недалеко від фіртки стояв наш Бровко з підібраним під живіт хвостом, обідраний, обцундраний...

— Бровочку, це ти? — запитала Доня, не вірячи своїм очам. Але це було абсолютно зайве питання, бо то справді був Бровко.

Побачивши нас, він прищулювся животом до землі, простягнув наперед лапи, поклав на них голову і заскимвив тоненьким фальцетом, опустивши очі до долу.

— Бідний мій песик! — заплакала Доня, підбігши до нього, — що ті гицлі зробили з тобою!

— Який там бідний! — засміявся глузливо Івась. — Батярував сучий син, а ти його жалуєш! Бити стерво, а не жалувати. Бач який обірваний?!

А Бровко посувався на животі вперед, жалісно скімлів і не підносив догори ні голови, ні очей. Видно було, що дуже соромився...

Доня хотїла піднести його на ноги, але Івась накричав, щоб не доторкалась. Сам побіг до хати, винїс відро води і хлюпнув на Бровка. Пес відразу скочив на ноги і забїгав по подвір'ї, а жорстокий Івась за ним. Цї перегони тривали доти, поки Івась не вихлюпав усієї води.

— Будеш, сучий сину, знати, як батярувати та як порушувати нюрнберзькі закони щодо чистоти раси!

Бровко виглядав дуже бідно. Замість хвоста, мав якїсь нужденні клапті, а праве вухо було чомусь довше, ніж лїве. Коли ми придивилися, чому це так,

то побачили, що воно наполовину обірване, а нижня частина держалась тільки на хрящиках.

— Треба зайодувати, — сказала Доня, побачивши таку руїну.

— Не треба! — накричав Івась. — Нехай сам залується. Собача слина лїпша за всі йоди і всі вакцини. Собака сам собі найлїпший доктор і аптекар.

— Але ж він не дістане язиком до вуха.

— Дїстане! Недурно Бог дав йому такого довгого язика. Лїпше дайте йому їсти. Бачите, який тонкий живїт. На собачих весїллях нема короваїв. Ой, нема!

Доня винесла з хати кїлька картоплин.

— Ще майже сирові. Не було на чїм допекти. Не буде їсти.

І Доня кинула.

Бовко їх умить поковтав, ані не розкусивши. А на це Івась розреготався і продеклямував:

“Казали нам люди:
Дружба їсти не буде!
А дружба уминає,
Аж ся ніс погинає!”
Гоп!

За кїлька днів Бровко добре зализався, рани заструпились і загоїлись. І я знов відновив свій тютюновий промисел. Але тепер я вже не вірив швабам і водив Бровка на шнурку, довгїм щось на чотири метри. Коли мене питалися, навїщо я це роблю, я казав:

— Мушу, бо клятї шваби ще з'їдять мені пса. Вже мало-мало не з'їли бідного!

ОПРАВЛЕНІ РІЧНИКИ ЖУРНАЛІВ

“НОВІ ДНІ”

Кожен річник окремо, гарна полотняна оправа із золотим тисненням, разом 432 сторінки друку.

Цїна за річник5.00

“СОНЯШНИК”

Два річники в одній книжцї (роки 1956-1957), 440 сторїнок друку, у гарній полотняній оправі, золоте тиснення, цїна книжки6.50

За один річник, 220 сторїнок друку, гарна полотняна оправа, золоте тиснення, — цїна за книжку 4.50

Купїть для вашої дитини річник “Соняшника” — матимете найкращу дитячу книжку з різноманїтним матерїялом, з багатьма ілюстраціями, чимало з яких виконані у двох кольорах, написана гарною мовою, сучасним правописом. Річник “Соняшника” позбавить клопоту — “Що дати почитати дитині?..”

Купимо чи замїняємо “Нові Дні” ч. 2 (березень, 1950 р.) і ч. 7 (серпень, 1950 р.). Потребуємо цих чисел для поповнення річників.

Адміністрація.

3 нових поезій

КОЛИ ГАЇ У ЗОЛОТІ

Все ширшає парчевий оболоні викрій,
І янтарі листочків червінь тінять.
Наполовину смуток — сизе воркотіння.
На свічах тополиних умирає ніжність.

Від співу радісно й стеблү на вітрі,
Від смутку — ой, не буде в травах цвіту,
Ані дзвіночок снім не просвітить.
На свічах тополиних умирає ніжність.

**

Запахли айстрами світанки з лану.
Удивишся в праніжнү їх печаль
І, накликаючи святу оману,
Запрагнеш віри в чудо зустрічань.

Тоді молитися й ридати легше.
Бліді троянди — джерело мовчань —
Стають прозоріші. Чиясь душа
Знов на пелюсточки слезинкү лишить.

**

За ластівками тоскно:
невірні друзі злагіддя вечірнього.
(Ще пара голубів наяреслить коло,
а потім ночі прядиво
з блакитного та сірого).
Бо ластів'ячі крила,
мов квітка бджилкү, мислі переманяє,
спорудять попід хмарами палати.
Всі скарби там незраджені,
немає шляху битого

**

Як любо споглядати сонце
в узорях, що дарують лебеді
очам на мілководді ставу...

Виводять ниткү золотаву
і хором вишивають по воді
мережкү осяйну, як сонце.

ДУМКИ ПОЛОНЕНОГО ПТАХА

Лиш хвилинка б — знов небо й небо,
Знов розмаяв би пір'я навхрест.
У підмар'ї, на вітрі захнст,
Ні спочинкү, ні стріх не треба.

Вже гробницею срібна клітка,
Навіть крила — тягар..

Навіть крила..

А нудьга ще й пів дна не відкрила.
А дзвеніли світанки влітку!
Із вітрами купавсь на нивах
У водоймах пшениць, ячменю..

Простягнулась рука ліниво
І розсипала крихіт жменю.

ПРО МАТЕРИН ЛИСТ

Хай би всі любови світлом поіянились,
Схожої на материну не зустріти.
Скільки це, ой, скільки промайнуло Стріжень,
Як прибився голубом останній лист?

Вже й рядки час блідістю пригладив,
А він все ще, аж не віриться самій,
Терпко пахне материнками з левади
І росинками з найласкавіших вій.

НАД ОДНІЄЮ РІЧКОЮ

Високий міст, як плетиво, і в вечір
Старих святинь запали контури.
Зринають вежі, мов дереворит,
На матовій запоні порожнечі.

Жмут світел смарагдової тепліні
Пірнає досягнути тверді дна,
Та лоскотно ламає глибина
Перегру барви і суворість ліній.

Мандрівка ця і втома не иамарне,
І лагідним здається небо хмарне,
Бо в теміні алеї лип корони

Просвітлені пахучим янтарем.
Душа нектар з віг сутіні збере
І пам'яттю від стужі охоронить.

DARC

PHOTO
SALON

DARC

PHOTO
SALON

DARC

PHOTO
SALON

Д
А
Р
К

Модерне фотографічне студіо в Чікаго, славне мистецтвом між своїми й чужими.
2059 W. CHICAGO AVE. CHICAGO, ILL. НАуmarket 1-2254

КРИЛА АРТЕМА ЛЕТЮЧОГО

ОПОВІДАННЯ

Мал. А. Гети

В селі Артема вважали за дивака. Горілки не пив, до церкви його хіба що на налігачі тільки затягнеш, тяжко працював на маленькому клапті землі, що ледве могла прогодувати його сім'ю, а книжки купував. Бувало на ярмарку люди, спродавшись, і до шинку заглянуть, а він — ні-ні. І замість того, щоб, як годиться доброму чоловікові, хильнути чарку-другу й заспівати веселої, він купить на ви-торговані гроші книжку з малюнками та так же на неї дивиться, так її рукою гладить, немовби хто-знаяке добро придбав! І вдома ввечері потім марно лій переводить, луплячи очі в ту книжку. А для чого то? Не пан же який, не піп, навіть не писар з розправи, а простий собі мужик! Хіба то мужицке діло книжки читати!.. Головне ж, і до школи малим не ходив, а оповідали, що то п'яниця дяк з сусіднього села за шкалик горілки навчив його на біду літери докупити складати. І ото відтоді Артем — як розуму рішився. І громади став ніби цуратись, усе, знай, сидить у своїй хаті, пучкою по рядках у книзі водить, і губами ворушить. Ну, чисто тобі здитинився дядько!.. Проте, коли його жартома питав хто, що він там у тих книгах знайшов, Артем охоче розповідав. І сміялись же потім люди, переказуючи один одному, як Артем вивчав у книгах, що японці, приміром, збирають по горах пташиний послід і тим послідом землю угноюють, а котрий японець багатіший, так той і оселедцями свою землю здобрує.

А найбільше любив про птахів оповідати. І тут же й сам уголос міркував, немовби радився з кимось:

— І то сказати: птах птахові не рівня! Той птах швидкий, моторний, той повільний, важкий, а то, дивись, і — так собі. З вигляду наче й птах, а тільки й слави тієї, що крила в нього є, — курка в дворі, приміром... А от за морями-океанами, у вирії, птах

страус водиться. Літати той птах не може, бо, хоч у нього і є крила, та ті крила йому ні до чого, бо в нього вся сила — в ногах. Ноги довгі й цибаті. І біга на тих ногах страус дуже швидко. Отак, як кінь. Ну, тільки й кінь не всякий за ним уженеться! Хіба що от огир з графського маєтку, той міг би, а наші мужицькі шкапи його не наздогнали б, бо птах прудкий. І на ньому можна верхи їздити. А для чого тому страусові крила і для чого його за птаха мати, коли він не літа, — того в книзі не вчитав... Або ще, приміром, яйця. Страус кладе яйця в пісок, а інші птахи майструють свої гнізда на деревах, у куцах, у траві. Нащо вже курка, а й та висиджує яйця в гнізді. І знову ж таки, взяти таке: птахи несуть яйця, та й гадюка — теж несе яйця, і з тих яець вилуплюється мале гаддя. І черепаха так само. Тільки птахи літають, а гаддя повзає. Чому воно так?..

І ніхто не міг Артемові пояснити, тільки дивувались потім поміж себе: не інакше, як Артем з глузду з'їхав.

Дехто тут же й жалів його: — А шкода! Ніде правди діти — хороший був чоловік, роботящий, сумирний...

Спитав якось Артем про птахів, гаддя та яйця й батюшку, коли той, повертаючись із церкви, спинив Артема на вулиці, щоб найняти його луг вико-сити. Батюшка, почувши дивні Артемові запитання, спочатку засміявся і дивився на нього, як на при-шелупуватого, мовляв, чи ти, Артеме, сповна ро-зуму? Потім прокашлявся і поважно сказав:

— Бог сотворив, Артеме, багато чудес, та не збагнути тайни створення Всевишнього слабому, людському розумові.

Вислухав побожні батюшчині слова й пішов додому замислений:

***) Борис Антоненко-Давидович** (Давидов), оповідання якого передруковуємо в цьому числі, народився в 1899 році, походить з дворянської родини, був членом УКП (Українська Комуністична Партія, яку комуністи-українці були створили в протипагу КП(б)У (Комуністична Партія (більшовиків) України), яка була і є прямою експозитурою російської окупаційної влади в Україні, як обласна організація РКП(б), пізніш ВКП(б), а тепер КПРС (Комуністична Партія Радянського Союзу).

У літературі окупованої України стояв осторонь від модних літературних об'єднань і належав до київської "Ланки", пізніш МАРС (Майстерня Революційного Слова). До групи "Ланки"-МАРС-у належали ще такі визначні письменники, як Гр. Косинка, Тодось Осьмачка, Лада Могиланська та зовсім молодий ще тоді Іван Багряний.

З визначніших творів Б. Антоненка-Давидовича треба згадати драму "Лицарі абсурду" (1923), збірку опові-дань "Запорошені силуети" (1925), "Тух-Тух" (1926), роман "Смерть" (1927), "Справжній чоловік" (1929), роман "Січ мати" (1926—1930), літературні репортажі "Землею українською" (1929).

Здрукуємо в цьому числі, було вже друковане в київ-

гоєє роман "Смерть", провідною ідеєю якого є довести, що більшовизм — витвір чисто російського духа і він ніяк не сполучний з українським складом душі. У ро-мані показано яскраві картини брутального хазайнування російських більшовиків в Україні. Це й викликало гострі напади офіційної окупантської критики на автора і на сам твір.

Прехороші мистецькі репортажі, зібрані в книжці "Землею українською" принесли Б. А.-Давидовичеві ще більшу славу і любов від українського читача і ще більшу критику і гостріші напади від окупанта. У цих репортажах наш письменник виявив величезну спостережливість, гарячу любов до України та її народу. Написані вони добірною українською мовою, письменник виявив у цій книзі свою високу літературну майстерність та обдарованість. Тематика книги — розмосковлення України, культурне та індустріальне будівництво. Ці репортажі мали величезний успіх в підрадянській Україні, а також кількакратно передруковувались і поза її кордонами — у Галичині й на еміграції.

Оповідання "Крила Артема Летючого", яке ми пере-друковуємо в цьому числі, було вже, друковане в київ-

“Невже й сам учений піп, що найближче від усіх людей стоїть до Бога, не знає? А, може, й знає, тільки таїть ся чогось...”

Артем спинив коня, повернув чепіги й зчистив з чересла істиком землю. Вона спаладала долу гливка, як олією заправлена. Він схилив голову, густа темна борода увігналась йому в розростані груди й зламалась навпіл, а він дивився на розтерту, сиру грудку й думав: і земля, знову ж таки, не однакова: на Полтавщині більше родюча земля, чорноземля, а по інших губерніях — супіски, солонці, піски. І на тих солонцях мужик бідкається, а де крашої землі — то панська або багатирська. Та воно й на солонцях уродить, тільки не в нас, а в німця збо француза. Вони угноювати землю вміють. Книга так пише, а в книзі правда. Якби зібрати всі книжки, що є на світі, та прочитати їх усі — геть би всю правду вичитав! Та чи ж є такий чоловік, щоб усі книжки подужав? А може, де й сидить він поміж книжками і в трубку на зорі дивиться, бо він лік усім зорям на небі знає. Тільки мужикові того не звісно; від мужика правду ховають. А вона лесь та е!..

Артем важко зітхнув і знову взявся за чепіги. У далині парувала розпанахана рілля. І була вона не рахманна, як стерня восени, а збентежена. Бо повесні все прокидається, все оживає -- і рослина, і тварина. Все знає свій час, свою пору, — коли цвісти, коли вистигати, а коли й умирати. Через те весну змінить рясне, багате літо, далі надійде осінь, коли пожовкне все, зажуриться хмарними днями, заплаче дощем, а потім все покриє снігом холодна, мертва зима... У всьому на світі є свій порядок, тільки в людини воно не так, мовби шкереберть. Той працює тяжко, гірко б'ється над тою нивою, а в злиднях і помре,

ському журналі “Глобус”. Тепер воно значно перероблене, до нього додано пропагандивний вступ про сучасні надшвидкісні літаки (ми його не передруковуємо, бо він, вступ, не має нічого спільного з оповіданням) і київський журнал “Дніпро” друкує цей твір, як цілком новий.

На еміграції нема змоги дістати журнал “Глобус”, то нема змоги й порівняти первісний і сучасний текст і точно встановити дату першодруку цього твору. Та скільки я собі пригадую, це було в 1932 році. Щодо змісту оповідання, то в ньому тепер підсилено антирелігійні моменти, точніш сказати, антиклерикальні: неприхильно згадується офіційна російська церква і російський “батьошка”, який часто-густо був не душпастирем, а державно-поліційним церковним чиновником.

Першодрук цього оповідання український читач того часу зустрів дуже прихильно. Це був своєрідний виклик окупантському режимові у найгрізніший час ліквідації не то що української культури, а й цілої нації, який розпочався від 1929 року “під мудрим керівництвом батька народів”. “сонцебризного” Йоськи дегенеративного і за активної співучасті його “заплечних дел мастеров” — Молотова, Кагановича, Постишева, Ягоди та інших. У цей грізний час Б. А.-Давидович осмілився писати не про “ліквідацію куркуля як класи”, не про винищення українських “буржуазних” націоналістів, а переніс українського читача в царину допитливого духа та нестомного розуму української людини. Він пише своє оповідання вишуканою мовою, свідомо вживає українських архаїз-

а той нероб ледачий, чужою кривавицею живиться, а — багатий, у розкоші живе і від усіх йому шана. Чому? Такий чудесний цей світ і незбагнений...

Неподалеку коло озера спустився чорногуз. Розпростер крила і, як по нитці навкоси, він плавно знизився додолу. Ходить на тонких ногах край берега і наче хизується чогось. А чого б ото птахові німому та пишатись? Проте він, хоч і птах, а все ж по-своєму щось знає, тільки не скаже. Не дано чорногузові язика такого, щоб слово людське промовити. І все воно в світі роз'єднано: птах крила має, та говорити не втне, а людині крил бракує. Руки без пір'я, замість крил. А втім бачив раз на ярмарку — носив якийсь пройдисвіт з города — зеленого птаха на катеринці. Скаже він щось птахові, і птах йому по-людському відповідає. Не вірив довго, думка, ману катеринник напускає, фокуси, сказати би. До самої катеринки протопився

мів, наприклад, двоїна замість звичайної сучасної множини: “...чорногуз — дві нозі і гүзно ззаду, а летить...” (цитую з пам'яті, цього місця в новому тексті нема). У ті часи вживання двоїни чи вишуканої української мови теж було “реликією політикою”, трохи чи не зрадою “справи світового пролетаріату” точніш — справи російського імперіалізму. І Б. А.-Давидович раптом зник, як зникли й сотні інших українських провідних інтелігентів, безпартійних і комуністів.

Виринув недавно, у зв'язку з реабілітацією живих і мертвих жертв російського комуністичного окупаційного режиму, яка почалась після смерті Сталіна. Де він був, у яких таборах смерті відбував російську каторгу — сьогодні не відомо.

Можна порізному ставитися до Б. А.-Давидовича, до його комуністичної ідеології, до його сучасної активності в літературі, до його переробок своїх старих творів, але не підлягає сумнівові, що він ворогом України не був і не є, і що його твори сьогодні є зразком літературної форми і зразком досконалості української літературної мови. Оповідання, пропоноване сьогодні нашим читачам, може бути прикладом, як мусить працювати письменник над своїм твором, щоб підняти понад невивразний стандарт сучасної літературної сіризни в Україні, а особливо на еміграції, позбавитись ознак вічного початківства і стати більш чи менш талановитим, а все таки кваліфікованим письменником.

Оповідання передруковуємо без жодних змін і скорочень.

П. Волняк

між люди, заглядав птахів в дзьоба, наслуховав пильно й пір'я полапав. Пір'я — пташине, тільки що шорстке, а голос — то таки, справді, птах, а не катеринник балакав. Птах — папуга.

Артем дивився, як цибав бережком черногуз, жаби довгим дзьобом хапаючи, і червоні черногузові ноги видались йому зараз чимось прикметними. Пустив чепаги і одійшов від плуга.

Скільки разів бачив черногуза, а тільки тепер воно спало на думку! Як був ще на дійсній військовій службі у 29-му драгунському полку: корнет Штокке в третьому ескадроні — чисто тобі черногуз. Ноги довгі та тонкі — стукни ломачкою — і поламались би враз, а коли було проз ескадрон схилячі йде, — задом трусить... І черногуз ішов схилячі й трусив задом. Зненацька став на одній нозі, а другу під себе манірно підігнув.

— Охвицер! — буркнув Артем у дивному захопленні й подався до озера глянути ближче. Черногуз нашорощився, крутнув головою туди-сюди, трипонує крилами, змахнув, розігнався на тоненьких офіцерських ногах і важко злетів угору.

Артем спинився зачудований. Очі йому широко розплющились і горіли. Дихав уривчасто і неспокійно. Правицею тер розхристані волосаті груди, а ліва рука легенько змахувала. Розчепірені шкарубкі пальці — як простягнуті крила. І раптом йому здалось, що власне тіло його стало легке-легке. Геть зовсім без ваги. Його пойняла божевільна думка і, як вітровий, поривала з ніг. Летіти! Він, як сновида, широко розпростер кремезні руки і непевно змахнув перший раз. Потім дужче, відштовхнувся від місця і побіг навмання за лелекою, несамовито вимахуючи руками й підстрибуючи.

Хапав спрагло відкритим ротом повітря і мчав. Ноги ледь-ледь торкались землі, і йому здавалось, що він знімається. Треба тільки дужче і швидше! Швидше!..

Він упав, зачепившись об висохлу купину, й перевернувся горілиць. Груди йому бентежно двіжжили, а розкуйовджене чорне волосся — десь загубив шапку — уболотилось; він лежав знеможений і важко відсапував біг. Запалені червоні очі тоскно й допитливо дивились угору. По щоці — чи то від вітру, чи так від чого — текла слюза.

Високо в небі буяв черногуз. Змахне крилами й лине в повітрі, мов пливе, змахне ще раз — і лине далі в далину. Крила широкі, а тулуб — малий. Як цурупалок. Птах!..

У селі говорили всячину. Казали, що над книжками розуму одбіг, казали, що й з чортом злигався, хтось бачив, як Артем у чортячому танку полем крутився. Були й такі, що запевняли, ніби Артем — відьмак і то здавна вже в нього, тільки не примічали якось перше. А більше казали: здурів. Був дядько роботящий, землю шанував, і хоч змагали його злидні, та працював чоловік. Знесилювався, надвереджувався, сяк-так вибивався з голоду. Сина Васька посилав до школи, і жінка, Христина, по сусідах позичатись не ходила. Бо гордий був чоловік і не допускав того. Був чоловік, та збувся.

Спричинилось йому таке — чи то око лихе глянуло, наврочило, пристріг його обпав, чи то переполох дійняв його, чи, може, з'їв чого: змарнів, на виду спав, тільки очі горять, як вугілля. Замовк і

все думає. Думки, як хмари, обсіли його, а не знати, що то він там собі укладає. Тільки й сказав жінці:

— Якщо птах може забалакати, то й чоловік полетить. І в книзі так написано, що вже літали...

А до чого воно — не добрала Христина. Допитувалась, — не сказав.

— Подожди — сама побачиш.

Тільки й того. Вже й обсяялись давно люди, ось незабаром і жнива зайдуть, а він занедбав усе. Якби сама з хлопцем на посміх людський не вийшла в поле, була б нива й досі, мабуть, несіяна. Мовчить і, знай, щось майструє в клуні. І нікого не підпуска туди. Ночує в клуні й возом двері на ніч заставляє, щоб не підгледів бува хто. З людей дехто догадувались. Казали сміючись:

— То Артем літати надумав.

Через те й прозвали "Летючий". Дітвора на вулиці дражнитись почала вже:

— Артем Летючий! Летючий пішов!

І на неї перекинулось:

— Летюча! Христина Летюча по воду йде...

Малому Васькові — хоч не виходь з хати: вийде хлоп'я у двір, а з-за тину вже кричать навсін:

— А в тебе батько — летючий! А в тебе батько відьмак!

Не стерпіла Христина. Виказала всю правду в живі очі.

— ...Люди сміються! По світу з торбами підемо!.. Схаменись, Артеме!..

Мовчав і не дивився на жінку. І все своє думав.

Як вчитала йому все, глянула на нього і серце заболіло.

— А може б, Артеме, тее... до попа — хай би молебень... і хату посвятити б...

Нічого не відповів. Тільки підвівся і так страшно глянув, що аж поточилася назад Христина.

Грюкнув дверима й пішов до своєї клуні.

У петрівку ночі короткі та темні. Вийдеш з хати і тьма, як чорна хустка, облягла тобі очі. І в тій тьмі наче щось ворухиться. Волохате й чорне. Аж лячно стає. А в хаті духота. Десь цвіркун під пичку цвірчить, і об шибку щось циборить. Джміль чи що воно? Спорожніла хата. Спить на полу Васько, руку на бік відкинув — малому що! Чути, як дихає він рівно й глибоко. А все ж порожньо. І жасько якось. З того часу, як перейшов Артем до своєї клуні, — наче вмер хтось у хаті. Чогось не стало в господі. Не так воно в Артемовій хаті, як у людей.

Не спалось Христині. Ніч у петрівку коротка, а як сон тебе не бере, вона тоді наче довга-довга та темна. І неспокій ссе тобі серце, як гадина там кублиться. І не знаєш, чого тобі треба. На душі нудить. Хіба води напитись? Злізла з полу, пройшла в сінці до водянки й напилась. І ніби одлягло від серця. Прочинила двері й вийшла надвір.

Село спало. Вже й парубки обляглися, давно сплять потомлені, тільки на дальньому кутку собаки валують.

Вдихнула на повні груди повітря свіжого й журно повернула голову до клуні. "Як підминив хто чоловіка!.." Хотіла зігхнути, коли це... Христина прикипіла до місця й не ворухилась. Жах пройняв її наскрізь і пришил до одвірка. Широко розкриті очі застигли на стрісі.

Там на клуні, в якій ось три тижні вже день і

ніч сидів її чоловік, вилізло щось здоровезне й чорне. Воно зіп'ялось на гребінь і поряється. Випросталось і застувало зорі. І тоді Христина побачила, що то застували їй зорі крила. Великі й чорні. Начеб кажан здоровенний сів на клуню. Христина хотіла перехреститись, та пальці не складались до хреста, вона хотіла прошепотіти молитву, а вуста були німі. Вона затаїла дихання, і серце їй спинилось. Тоді раптом чорне змахнуло крилами й плигнуло на вгород. Христина тільки побачила, як майнули в повітрі босі людські ноги, вона крикнула і знепритомніла.

І хата стала, як пуста.

Того ж ранку, як знайшли її сусіди долі коло дверей — біду, простоволосу, із зведеними в корчах руками, та покропили з відра водою, Христина втекла до батька. Забрала сорочки та козушину, взяла за руку Васька і мерщій з хати. На дворі товклися чужі люди, як у заїзді, заходили до хати, розпитували. Христина нічого не сказала. Мовчки, як причинна, пройшла вона з сином через двір, а на вулиці побігла. Аж як прибігла до старого Гудзія, батька свого, спинилась захекана й зайшла сльозами.

Артем прокинувся пізно. Вже давно зійшло сонце, вже одспівали вранішні птахи, а він усе ще спав. Як по хворобі. Крізь тонкий серпанок сну почув, як тріщить позад нього щось і ламається. То крила його борються з вітрами, а вітри шарпають їх, зривають бляху й ось-ось понівечать геть. Він напружив у останній знеможі м'ясені й розплющив очі. Позаду тріщало й ломилось, як уві сні. Він протер очі й прислухався. Знадвору долітало шумотіння й голоси. Кликали його на ймення.

— Артеме! Ге, Артеме!.. Одчини!..

Тоді він збагнув: ідуть! Ломляться в двері. То тремтять під натиском дверей, рипить віз коло дверей, а за возом тріщать крила. Його крила! Він скочив на ноги й закричав:

— Не підходь!

За дверима замовкло й стало.

Він крадькома зліз із сіна і, як зацькований, простягнув над своїми крилами скарлючені, тремтячі руки.

— Та одчини ж, Артеме! — то гукнув сусіда Іван, і за дверима знову зашуміло.

Тоді він випростався і спокійно промовив до дверей:

— Не пусто! На Петра сам об'явлюсь народові, а зараз і не просить.

Нова хвиля знялась за дверима, і віз посунувся на нього. Тоді він скочив на воза й дико заревів:

— Спалю!!! Клуною спалю! Одійдіть!

За дверима одлягло. Хтось проказав:

— Чи не сказився чоловік? — і люди почали боязко розходитись.

І коли пересвідчився, що нікого близько нема вже, заходився коло крил. Крила були завалисті й важкі. Стара увігнута бляха по обидва боки дерев'яного хомути видавалася при тьмяному світлі нужденною. Це були його, Артемові, крила. Вони були таки важкі, і соснова планка під сподом лівого крила зламалась уночі, але ці крила пронесли його в повітрі аж на край городу. Він відчув на цих крилах лет і таки одірвався від землі. З передостаннім змахом зламалось ліве крило і падаючи, він боляче

збився коліном. Та то тільки мить. Він болю не чув, і, коли б не зламане крило, він подрався б на клуню вдруге й втретє. Та годі було поночі полагодити планку. Він одволік крила назад до клуні і за ту не довгу путь враз збагнув: треба, щоб крила були легші, а планки міцніші. Планки з граба, приміром, а замість бляхи, — полотно. Можна полотно удвоє — тоді видержить. І крила треба — ще ширші. Як у чорногуза. Також, щоб і ноги не теліпались. Хвіст такий із планок приладнати, щоб туди ноги можна було встромити, щоб ніби ти летиш у повітрі. І тоді — небезпременно полетить. Він зараз же схопив сокиру, побіг за хату, зліз на старий граб і, як навіжений, заходився обрубувати щонайгрубше гілля. Коли відтягнув гілля до клуні, хотів побігти до жінчиної скрині по полотно, та зненацька почув, як йому нестерпно пече в грудях. Піт у три ручаї струменить йому з лоба, з потилиці, сорочка прилипла до спини, а в грудях — огонь. Гарячково метнувся через городи й леваду до ставка, усилу роздягнувся і — геть год з двадцять не купався в ставку, а зараз шодуху шубовснув у прохолодну воду.

Замкнув зсередини пильно, як завжди, двері в клуні, заставив возом, виліз на сіно й одразу заснув. І ні разу за всю ніч не прокинувся.

Тепер йому хотілося їсти, а найголовніше — треба б якось до хати, взяти з скрині сувої полотна, але при світлі боявся покинути свою засідку. Там були його крила і їх могли знайти люди. Ці крила були вже непотрібні йому. Він планував собі нові, легші, справжні крила, хіба що гвіздки з старих повитягати, але ті крила старі вже полетіли раз, і він не міг їх показати на посміх людям. Він покаже людям крила, він навчить потім людей самим робити такі крила й літати, як птаці, та перше він мусить об'явитись народові, щоб уся громада, весь мир бачили й щоб усі повірили. І для цього треба нових, легших крил і хвоста на ноги. Він просидів голодний цілий день і вечір. А коли зайшла пізня ніч і одспівали другі півні, він, як злодій, продерся крадькома по під стінню до своєї хати. Двері були незачинені, і в хаті нікого не було, та він не помітив того. Як у лихоманці тряслись йому руки, коли витягав із скрині, мов крадене, жінчине полотно й намотував сувої собі на шию. Забрав з столу паляницю під пахву і в сінях прихопив відро води. Положливо озирнувшись довкола, пройшов до себе в клуню і замкнувся.

Сусіда Іван кілька разів виходив уночі на двір.

— Чи ж довго божевільному, справді, підпалити клуню!..

Іван навшпиньки підкрався до Артемової клуні й тривожно наслухував.

Там було тихо і тільки наче щось стругало в темряві.

Йому не дали діждатись Петра. На третій день, як пішла з його хати Христина, клуню оточили. Серед багатьох голосів, що гомоніли навколо, він розпізнав сердитий голос волосного старшини:

— Та ти не придурюйся, бо все 'дно підважимо двері.

І він вирішив одчинити. Хотілось — щоб воно на Петра, на свято, коли народ з церкви вийде, та хай! Його нові крила були вже готові, і він знав, що вони полетять. Він обережно, як немовля, одсунув далі до сіна білі полотняні крила, прибрав набік

стару увігнуту бляху й повагом одчинив двері. Старшина сердито увійшов у клуню, а за ним несміливо ступили, озираючись на всі боки, соцькі. На дворі коло самого входу товпились, як на ярмарку, люди, ставали навшпиньки, видирались на чужі спини й тиснули на передніх. Але в клуню ніхто з них не входив. Старшина здивовано глянув на чудернацьку споруду з дерева й полотна і розгублено запитав:

— Ти ж це, Артеме, як: придурюєшся чи в самому ділі?

Соцькі боязко поглядали на старшину, на Артема й крила. Артем виступив урочисто наперед і тихо промовив:

— Птиця літає, ну й чоловік може. І сам я того допевнив. А щоб ніякого обману й по-хорошому воно — хай уся громада бачить...

Він узяв свої полотняні крила й перед ним відступив спантелений старшина, поточились назад приголомшені соцькі й увесь мир. Він, не поспішаючи, виніс свої крила надвір, і тоді всі побачили, як він страшенно одмінився за ці дні. Позеленів на виду, щоки позападали, тільки очі блищать. Перед ним, як перед навіженим, далеко поступались, і він легко поніс свої крила. Він приставив до стріхи драбину й поліз. І коли подерся вгору по розгорнутих у старій соломі своїх приступках, десь заплакала дитина й коло драбини почув голос тестя, старого Гудзія:

— Та чи ти ж, Артеме, Бога не боїшся, що на Нього повстав, чи воно тобі запаморочило так?..

Дитина зайшлася ще дужче. А він дерся далі. Коли доліз до гребеня й зіп'явся на ноги, востаннє почув, як крикнув на нього, оговтавшись, старшина:

— Та ти що ж — порядок мені?.. Злазь, кажу!

І більше нічого не чув. Було хмарно й вітряно. Вітер кошлав йому волосся, хльоскав по штанях

і шарпав крила. Було важко стояти і поривало у височінь. Дітвора повидиралась на явір, край стріхи внизу виглядали сполохані обличчя селян, старшина підштовхував коло драбини двох переляканих соцьких і гримав, десь голосила якась жінка. А він нічого того не чув і не бачив. Обернувся лицем до вітру й хотів щось сказати вниз до громади, та роздумав. Випростав широко свої полотняні крила, стиснув у кулаках ремені, пригнувся, змахнув крилами й стрімголов стрибнув у вітер.

Він не встиг заправити у дерев'яний хвіст свої ноги, як його підхопило й понесло. Стріхи, село, левада замайоріли в очах і закрутились у скаженому танку. Він навіть не махав своїми крилами, лиш чув, як шумить у вухах і якась потужна, свавільна сила несе його від землі. В нестямній радості він дико закричав, та вітер доніс до землі лиш глухий відгомін його крику.

Вітер повернувся від землі, наздогнав його в небі, схопив благенькі полотняні крила, підкинув їх високо вгору й з силою жбурнув об землю...

Його знайшли за версту від села в глибокій ярузі. Він лежав закривавлений, з вивернутими руками на своїх потрошених полотняних крилах. Кліпав повікою і мовчки дивився на небо. Коли, жахаючись, хрестячись і одвертаючи набік голови, щоб не дивитись на те страхіття, люди помалу підняли його й поклали на воза, він тихо застогнав. На возі він знову замовк, а коло перших хат за цариною почав холонуть. А скляні очі все ще дивились у небо...

У волості урядник писав протокол, а старий Гудзій коло церкви казав людям, що то Бог покарав Артема, бо наважився він проти самого Бога стати. І не було через те йому спокою на цьому світі, не буде й на тому.

(“Дніпро”, ч. 8, 1958, Київ.)

ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК

Подаємо виправлення найголовніших коректурних помилок, що трапилися під час складання статті В. Сварога “Про авторів з ідеями і без них”, уміщеної в “Нових Днях” ч. 103.

На стор. 9-ій у першій шпальті, в останньому абзаці, замість речення: “Постава проблеми передбачає певні висновки, які можуть мати й прикре значення”, слід читати: Постава проблеми передбачає певні висновки, які можуть мати й **практичне значення**”.

На стор. 9-ій у другій шпальті, в четвертому абзаці, у реченні: “І ми відчуваємо, що його поезія — це функція інтелектуального неглибокого поета — “соловейка”, замість “інтелектуального”, слід читати: **“інтелектуально”**”.

На стор. 10-ій у першій шпальті, у четвертому абзаці, замість “Сучасні фуристи живуть уже в минулому”, слід читати: “Сучасні **футуристи**...” і далі за текстом.

На стор. 11-ій у другій шпальті, в сьомому абзаці, речення, що починається так: “Неможливість примирити смерть з бажанням безсмертя; хвороби й старість — з бажанням вічної і здорової молодости, незбагненність світобудови — з бажанням ясности, становлять “Абсурд”.

На стор. 11-ій у другій шпальті, в дев'ятому абзаці, в реченні: “Вище я вже відзначив, що, на його думку, через “бунт” (проти тиранії чи просто проти долі) люди втрачають свою духову самостійність...”, замість “самостійність” слід читати **“самотність”**”.

Ваші знайомі

Комедія на три дії

Відзначено 1957-го року на драматургічному конкурсі, влаштованому СУОА — Союзом Українських Організацій в Австралії.

Дійові особи:

Степан Когушак
Марта Когушак
Данило — їхній син.
Максим Вовк
Оксана Вовк
Катря — їхня донька.

ДІЯ ПЕРША

(Літо, сонячний день. Степан і Марта Когушаки, рятуючись від спеки в паризькому готелі, вийшли на вулицю. Вони сидять на лавці, в тіні дерев. Степан спершу читає газету, потім накриває нею голову і заплющує очі. Марта щось плете.)

I

МАРТА: Ну й спека сьогодні! І як той наш Данцьо може всидіти у кімнаті в таку спеку? (Глянула на чоловіка) Чи ти тільки дримаєш, а чи вже й зовсім заснув?

СТЕПАН: Дримаю...

МАРТА: Так я й думала, бо не хропиш. Йой, пече як! Добре, що це не робочий день і можна трохи на повітрі побути. (Позіхає) І мене до сну хилить... Ну й терпеливий той наш Данко!

СТЕПАН: Терпеливий.

МАРТА: Як сів зранку за стіл, то все пише й пише, ані кроку тобі з хати не рушив.

СТЕПАН: Не рушив.

МАРТА: Хоча б на вулицю вийшов, а чи до парку пройшовся б... Таж так і захворіти можна!

СТЕПАН: Можна.

МАРТА: Я все оце думаю, які то наші нові сусіди будуть. Казала я тобі вже давно, Когутику: знайди на місці Процюків когось із наших людей, із галичан, а тепер уже пізно шукати.

СТЕПАН: Пізно шукати.

МАРТА: Процюки передали своє мешкання якимось там наддніпрянцям, а з ними хіба можна буде мирно жити? Ніяк не можа!

СТЕПАН: Ніяк не можна.

МАРТА: Та чого ти, мов та папуга, мої слова повторюєш?

СТЕПАН: Хто, я?

МАРТА: Певно, що ти.

СТЕПАН: Невже? Навіть і не помітив того. Яюсь воно само...

МАРТА: Чи в тебе від сонця вже й мозок розтопився?

СТЕПАН: Йой, розтопився, Мартусю, розтопився... Я б оце зараз ліг на сніг, снігом укритися та ще й морозиво їв би, аби прохолонути.

МАРТА: Зажди лишень, ось приїдуть нові сусіди, то зроблять протяг у твоїй голові — одразу посвіжішає.

(Переглядаючи якусь книжку, повільними кроками входить Данило)

СТЕПАН: Ходи до нас, Данку, ходи, синку, ось тут і холодочок є.

МАРТА: У тім готелі справжня Африка сьогодні. І як ти витримав аж дотепер, то я й не уявляю собі. Сідай ось тут біля нас, Данцю.

ДАНИЛО: Трохи згодом, не зараз, мамо. Мені треба дуже спішно купити одну книжку. Сходжу в книгарню, що на розі, а тоді вже й собі посиджу біля вас.

СТЕПАН: Ну йди, коли треба.

(Данило виходить)

III

МАРТА: Про мене то й байдуже, які наші сусіди будуть, але ж ти...

СТЕПАН: Що я?

МАРТА: Та вже відомо, що... Дня не проживеш, щоб із наддніпрянцями не посваритись. Вже мені й набридати починає.

СТЕПАН: А що маю робити, як мені терпіння бракує. Мені вже сама їхня мова на нерви ділає, все тіло у мене тремтить від злоти. Як почую оте "харашо", то мені аж у горлі пересохне. Хороша дівчина! Хороший хлопець!.. Замість того, щоб казати по-людському: файна дівка, або файний хлоп.

МАРТА: Ото ж воно і є: приїдуть наші нові сусіди-наддніпрянці — лиха не оберемось. Кімнати наші поруч, стіни такі, що й простий "апчих" чути, не то що мову людську. Ото взимку було, як захворіла пані Процюкова, то я через неї спати не могла: цілу ніч мене оте її "апчих" будило...

КАЗАЛА Я ТОБІ ВЖЕ ДАВНО, КОГУТИКУ...

СТЕПАН: (розсердився) І я тобі вже давно казав, щоб не звала мене когутиком! А ти продовжуєш, та ще й при людях. Наді мною тепер усі знакомі насміхаються. Ніби й забули, що назвисько моє — Когушак. Куди не піду, то з усіх боків чую тепер: "Добрідень, пане Когутику, як ся маєте, пане Когутику, чи добре ся виспали, пане Когутику?.."

Наробила мені такого сорому, що тепер я вже й не знаю, як того позбутись.

МАРТА: Тс-с, тихо будь! Вони вже йдуть, здається...

СТЕПАН: Хто?

МАРТА: Наші нові сусіди, наддніпрянці.

СТЕПАН: Де ти їх видиш?

МАРТА: Куди дивишся! Не туди дивись, а в інший бік. Там, де автобуси зупиняються, — бачиш тих трьох, що вулицю переходять?

СТЕПАН: Бачу вже... З валізками. Може бути, що то вони і єсть.

МАРТА: Певно, що вони. Процюки казали, що ті наддніпрянці мали б приїхати десь на початку місяця, а саме тепер і є початок місяця. Йой, то вони, вони.

СТЕПАН: Ач, приглядаються до чисел на будинках, мабуть шукають наш готель.

МАРТА: Шукають.

СТЕПАН: Так, так, мої дорогенькі, пошукайте ще трохи.

МАРТА: Може б гукнути їх?

СТЕПАН: Як ти кажеш? Повтори, бо я ніби не дочув.

МАРТА: Кажу, що може гукнути б їх, все ж таки українці вони.

СТЕПАН: Навіть і не подумай цього зробити! Аби це галичани були, свої люди, то я й сам би їх гукнув, ще б і речі допоміг нести. А так — і мови не може бути. Уяви собі: ми їх гукаємо, а вони нам у відповідь: "От харашо, що ви тут!" Ні, не діждуть. Сиди, Мартусю, тихо.

МАРТА: Якби Данко був тут, то напевно допоміг би їм, побіг би назустріч. Добре, що в нього не така вдача, як у тебе.

СТЕПАН: Темна кобіта, нічого ти не розумієш! Забагато друзів має Данко зпоміж наддніпрянців, вони його тільки псують.

МАРТА: Ти скажи це Данкові, а не мені. Він тобі і відповідь за себе.

СТЕПАН: Тс-с, тихо будь! Вони вже недалеко... Заплющимо, Мартусю, очі, най подумують, що ми спимо.

МАРТА: Я можу заплющити, мені не тяжко, тільки пощо то?

СТЕПАН: Е-е-е... нічого ти одразу не розумієш, як і всяка темна кобіта. Як ми ото заплющимо очі — вони подумують, що ми спимо.

МАРТА: А потім?

СТЕПАН: А потім... Потім ми почуємо, як вони між собою розмовляють, — по-українському, а чи по-московському.

МАРТА: А й справді, цікаво буде почути. Маєш рацію, Когу... Йой, знову забула, Степанку.

СТЕПАН: Тихо! Вони вже на цьому боці. Спимо!

МАРТА: Спимо...

IV

(Степан і Марта заплющують очі, вдаючи, ніби сплять. Входять з валізками Максим, Оксана, і Катерина Вовки.)

КАТЯ: Я думаю, що це і є той готель, про який писали Процюки.

МАКСИМ: Може той, а може й не той... Ти піди, дочко, провір краще, бож Процюки галичани, могли навмисне написати не так, щоб ми ото блукали.

ОКСАНА: Знову старої пісні завів. Чи ж мало тобі лиха через неї в Німеччині, що й у Франції доспівуєш?

МАКСИМ: Мовчок, стара, мовчок... Я знаю, що кажу. З тими Процюками ми особисто не були знайомі, а тільки через листи.

ОКСАНА: Воно й краще, бо інакше вони ніколи не передали б тобі своєї квартири.

МАКСИМ: Не вигадуй. А квартира, за листами, мала б бути хороша.

(Степан штовхає Марту.)

ОКСАНА: Та ніби не погана. Ось побачимо.

КАТЯ: Почекайте мене тут, я зараз піду запитаю, чи це той готель, у яким жили Процюки.

МАКСИМ: Стривай, дочко, ось тут якісь люди сидять, спитай у них, може вони якраз тут і живуть, у цьому готелі.

ОКСАНА: А й справді, спитай у них, ти ж умієш по-французькому.

КАТЯ: (підходить до Когушаків) — Ні, не буду їх турбувати, бо вони, здається, поснули.

(Когушак, а за ним і Марта, починають хропіти)

МАКСИМ: Ач, якого хропака задають, ніби зрозуміли, що мова про них.

КАТЯ: Піду запитаю консьержку.

ОКСАНА: Іди, Катя, тільки не барись, щоб нам довго не чекати.

КАТЯ: Я миттю, зараз же й повернусь.

(Катерина виходить)

V

МАКСИМ: Ось тобі й маєш: Париж, культура, столиця Європи, а на вулиці хропуть, як наш дід Микита на возі колись. Пригадуєш, Оксано?

ОКСАНА: Кого згадав... Дід Микита... Славний був чоловік, царство йому небесне.

МАКСИМ: Да-а, хороший був чолов'яга, хороший... (Когушак знову штовхає Марту)

ОКСАНА: А що вже хропака умів утнути! Куди цим і братись.

МАКСИМ: І то правда.

(Когушак починає хропити голосніше)

ОКСАНА: Орел був наш дід Микита.

МАКСИМ: Орел, справжній орел! Якось, пригадую, захропив уночі від щирого серця, а Одарка кинулась вікно зачиняти, подумала, що то грім перед грозою загуркотів. Куди вже цим рівнятись до діда Микити.

ОКСАНА: Присяду я трохі, а то щось ноги розболілись. (сідає на валізку)

МАКСИМ: А я біля цих сплячих примощусь, місця й для мене вистачить. (Сідає на лавці поруч Когушаків) Чи я вже казав тобі, Оксано, про що писав Процюк в останньому листі?

ОКСАНА: Ні. А про що?

МАКСИМ: Писав, що в готелі, де ми будемо, вже є одна українська родина.

ОКСАНА: От і добре, веселіше буде.

МАКСИМ: Я теж так думаю... Боюсь лише, щоб не було аж занадто весело, бо то галичани, здається, а кімнати наші поруч будуть.

ОКСАНА: Ой лишенько!

МАКСИМ: Чого лишенько?

ОКСАНА: Знову не буде спокою, заведешся ти з ними, як колись з Осипчуками в Німеччині.

МАКСИМ: Я — ніколи! У мене характер тихий, спокійний, як у того голуба. Сам я нікого перший не зачеплю. Ну, а вже як мене хто зачепить, — то звісно, не мовчу. Таким уже родився, нічого не зробиш.

ОКСАНА: Аби й справді не довелося мешкати поруч галичан. Якби я була тільки з Катрею, то й нічого, а з тобою... Лихо, та й годі.

МАКСИМ: Кажу ж тобі ще раз: перший я нікого не чіпаю. А як ті галичани мене розсердять, то хай тримаються! У гніві я гірший лева! Руки й ноги їм повикручую!

(Степан схоплюється з лавки)

СТЕПАН: Аякже! Такі вони дурні були б, галичани, що дадуть собі руки й ноги викручувати!

ОКСАНА: Господи... Що це? Звідки воно?

МАРТА: Почалося, здається.

МАКСИМ: Оце так чудасія! Не думав і не гадав, що це наші землячки тут причаїлися. Як спалося, землячки?

СТЕПАН: (набик) Той тобі землячок, що в смолі кипить, а не ми. Ходи, Мартусю, додому, з ними й говорити не варта.

МАРТА: Ходімо, Когутику. Йой, знову забула...

МАКСИМ: Когутик? Дуже радий познайомитись. Я ще змалечку відчував симпатію до когутиків, тільки у нас, на Полтавщині, їх півнями називали.

СТЕПАН: То най буде до вашого відому, пане, що я називаюсь Когушак, а не Когутик. Степан Когушак.

МАКСИМ: А я — Вовк. Максим Вовк. От і познайомились.

МАРТА: Єзус Марія... Яке страшне назвисько.

МАКСИМ: А це ось моя дружина, Оксана, а ще є дочка Катерина, або Катя, як ми її називаємо. Тож будьмо знайомі, земляче.

МАРТА: (тягне чоловіка за руку) Та ходи вже, ходи додому.

СТЕПАН: Катя, Петя, Ваня... Тпру-у... Я б на місці французів ні одного москаля чи змоскаленого не пустив би до Франції. А всіх таких, як оці, відіслав би до Сталіна назад.

МАКСИМ: Гляди, галичмене, щоб я тебе на той світ не відіслав раніше, ніж ти мене до Сталіна.

ОКСАНА: А де твоя люлька поділася, Максиме, чи ти не загубив її?

МАКСИМ: Люлька? А й справді, де ж це вона?

МАРТА: (виштовхує чоловіка із сцени) Ходімо, бо вже й вечеряти час.

СТЕПАН: (виходячи) Най не думає собі, що я йому мовчатиму! Не таких бачили!

(Степан і Марта виходять)

VI

ОКСАНА: Так я і знала, що почнеться... Ой горе! І що в тебе за характер, Максиме?

МАКСИМ: А хіба що? Характер у мене тихий, лагідний, як у того голуба.

ОКСАНА: Не встигли і в будинок увійти, а ти вже посварився. Може ж і справді доведеться поруч мешкати.

МАКСИМ: Хай звикають.

ОКСАНА: Просила я тебе, благала я тебе: кортить тобі сваритись, — візьми люльку запали, воно й полегшає.

МАКСИМ: Коли полегшає, а коли й навпаки. Добре, що нагадала про люльку, а то я забув. (Закурює) Ну, годі тобі журитись, Оксано, годі... Я вже більше не буду з ним сваритись. Чуєш, Оксано! Мовчатиму, їй-бо мовчатиму. Навіть тоді, як той півень чи когут вилізе мені на голову і закукурікає, все одно мовчатиму. Для твого спокою, ось побачиш.

ОКСАНА: Та побачу...

VII

(З протилежних боків сцени одночасово виходять Данило й Катря. Катря щось пише в блок-ноті, Данило розглядає книжку. Побачивши один одного, зупиняються, вражені несподіваною зустріччю)

ДАНИЛО: Це... ви?

КАТРЯ: Я... А невже це ви?

ДАНИЛО: Я...

МАКСИМ: А це ось ми! Сидимо й чекаємо так довго, що вже й посваритись встигли з деякими громадами

ОКСАНА: Ну як, дочко, це тут, чи треба знову йти кудись шукати?

КАТРЯ: Ні, вже не треба, тут ми й зупинимось. Це і є той готель, про який писали Процюки. Наші дві кімнатки на третьому поверсі. Маленькі, правда, але чисті й сонячні.

ДАНИЛО: (підходить до Максима) Перепрошую... Так це ви...

МАКСИМ: Авжеж, це я! А це ось ви, а то он вона. (Показує на Катрю.)

ДАНИЛО: Я хотів спитати, чи це ви той пан, якому Процюки передали своє мешкання?

МАКСИМ: Я.

ДАНИЛО: Дуже радий познайомитись. Будемо з вами сусідами в такому випадкові. Називаюсь Данило Когушак.

МАКСИМ: Ага-а... То це ви?

КАТРЯ: (сміється) Так, це він, тату, а це я...

МАКСИМ: Ти, дочко, не смійся дуже, бо ще може й плакати доведеться з таким сусідством.

ОКСАНА: Ти б закурив, Максиме.

МАКСИМ: (закурює) От добре як! Колись жінка сварила, що забагато курю, а тепер сама просить: закури, Максиме, та закури. Справжня чудасія буває з цими жінками.

ОКСАНА: Якщо вже прийшли, куди треба, то чого ж ми тут на вулиці стоїмо. Ходімо в будинок.

ДАНИЛО: Чи дозволите, пані, допомогти вам? (Бере в Оксани валізку.)

ОКСАНА: От спасибі, голубе, а то в мене вже й руки болять від цього чемодана. Наче й невеличкий він, а тяжкий дуже.

ДАНИЛО: (Катрі) Якщо не маєте нічого проти, то я й вашу валізку піднесу.

КАТРЯ: Що ви... Ні, ні, не треба, вам тяжко буде. Я сама.

ДАНИЛО: Навпаки, так мені буде легше. І це навіть краще для рівноваги.

КАТРЯ: Ну добре, беріть... Дякую. (Данило бере Катрину валізку.)

МАКСИМ: Ач, якого героя корчить із себе.

ОКСАНА: Ніякого героя він не корчить, не бурчи. Просто він добре вихований і чемний хлопець. Одрозу видно, що галичанин. Вони всі жінкам допомагають, не так, як наші.

МАКСИМ: Які це "наші"?

ОКСАНА: Такі, як ти. Хіба ти коли питаєш, поцікавишся, чи мені тяжко? Ти б і свого чемодана мені дав нести, аби тільки я згодилась.

МАКСИМ: А ти хотіла б, щоб я і чемодани всі, і тебе, і Катрю на собі віз, мов той віл черкаський? Ні-і-і, жіночко, на мені не будете їздити, я не з тих! Та й чого нарікати так дуже. Тепер жінки мають однакові права з чоловіками. А рівність, так рівність: тобі чемодан і мені чемодан.

ОКСАНА: Але мені трохи тяжчий.

МАКСИМ: Твій тяжчий? То чого ж зразу не сказала, я б з радістю помінявся.

ОКСАНА: Я жартую, не кипи...

МАКСИМ: Знаю я твої жарти.

ОКСАНА: Ну годі, а то ще посваримось. Щось наша Катя заговорила із цим парубком. Катерино, ходімо вже, показуй, куди йти.

КАТРЯ: Зараз, мамо!

(Катря бере кошика, він падає у неї з рук, розкривається)

МАКСИМ: От тобі й зараз...

КАТРЯ: Всі речі випали. І намисто розсипалось, моє улюблене... (нахиляється збирати)

ДАНИЛО: Не журіться тим дуже. Я ось відпровожу ваших батьків і допоможу вам збирати.

МАКСИМ: (Оксані) Справжнісінький тобі Лис Микита!

ОКСАНА: Гарний, хороший парубок, що й казати.

ДАНИЛО: Якщо панство дозволить, то я піду наперід, бо краще знаю шлях.

МАКСИМ: Панство дозволяє...

ОКСАНА: Ідіть, ідіть, голубе, а ми вже слідом за вами. Ти ж, дочко, не барись дуже.

КАТРЯ: Я ось тільки намисто позбираю...

МАКСИМ: Я думав, що він і мого чемодана піднесе, аж бачу — доведеться самому тягти. Ех, гірка ти, доле чоловіча.

(Данило, Оксана і Максим виходять)

VIII

КАТРЯ: (сама) Любий, милий кошику, як добре, що ти впав... Він сказав: “Я зараз вернусь і допоможу вам.” Аби тільки він швидше повернувся, а то я все позбираю сама і тоді треба буде йти. Навіть і двох слів не встигнемо сказати. А мені так хочеться розмовляти з ним, чути його привітний, ласкавий голос... Не буду більше збирати, вже й так мало лишилось!

Я навіть те, що зібрала, порозкидаю... А цього грибочка заховаю під лавку, бо його одразу видно, і шукати не треба. (Розкидає дрібні речі, ховає під лавку грибок для церування). Дивно як: один тільки раз бачились, один-єдиний раз на тому вечорі, а я його одразу впізнала. Здається мені чомусь, що знаю його вже давно-давно. Таке рідне мені його обличчя... І чого це так? Ой, як довго час іде! Уже, мабуть, і півгодини минуло, як вони пішли... Аби тільки батько не розпочав якої сварки, а він завжди чомусь хоче сваритись з галичанами. Допекли йому в Німеччині оті вредні Осипчуки, а він і вирішив, що всі галичани однакові. Чудний татусь... Казав мені якось: “Гляди, дочко, не закохайся в галичанина, бо тоді я тебе і за дочку не вважатиму.” А я, здається, закохалась... Ще тоді, з першої зустрічі... Ой, як довго час іде, уже, мабуть, і ціла година минула, відколи вони пішли... І чого він так довго не вертається?

IX

(Входить Данило)

ДАНИЛО: Просила ваша матуся, щоб ви якнайскорше приходили, бо потребує вашої допомоги.

КАТРЯ: Я зараз, ось тільки позбираю решту...

ДАНИЛО: (Допомагає їй збирати речі). Маєте ваші шпильки, пуделко і нитки.

КАТРЯ: Дякую... Решту можна й лишити, то не таке важливе. От тільки... І де б це він міг бути?

ДАНИЛО: Чогось бракує?

КАТРЯ: Грибочка.

ДАНИЛО: Грибочка?

КАТРЯ: Це, знаєте, не справжній грибок, а дерев'яний, щоб на ньому церувати шкарпетки.

ДАНИЛО: Ах, так, розумію.

КАТРЯ: Він червоний, його легко буде знайти.

ДАНИЛО: Дивно, ніде не бачу...

КАТРЯ: Я також... І де б це він міг подітись? Закопився кудись...

ДАНИЛО: А може він, як і належить грибочкові, примостився під деревом, або під лавкою, в холодочку.

КАТРЯ: Не думаю...

ДАНИЛО: Зараз зобачимо. — (Дивиться під лавку.)

КАТРЯ: Навіть і не дивіться, я певна, що його там нема.

ДАНИЛО: Ось і він! Є!

КАТРЯ: Ви вже знайшли, так скоро?..

ДАНИЛО: Знайшов. Ось, маєте! Він, чи не він?

КАТРЯ: Та він... Дякую.

(Чути голос Оксани: “Катерино! Катя!”)

КАТРЯ: Іду, мамо!

ДАНИЛО: Катерина... Яке гарне ім'я. А я чомусь думав раніше, що ви називаєтесь Оксаною.

КАТРЯ: Це моя мати — Оксана.

ДАНИЛО: Я думав, що ви також Оксана. І часто, згадуючи вас...

КАТРЯ: Це правда? Ви про мене згадували?

ДАНИЛО: Дуже часто. І, згадуючи, кликав у думках Оксаною. А ви мене, мабуть, і не пізнали.

КАТРЯ: Пізнала... Я б вас і через сто років пізнала.

ДАНИЛО: Через сто років? Не думаю. Тоді я був би старим-престарим, згорбленим дідом і сам себе не пізнавав би. Питався б, дивлячись в люстерко, невже це ти, Даниле?

КАТРЯ: Данило... Яке гарне ім'я. Як у великого князя галицького... А я чомусь думала раніше, що вас звали Роман. І не раз, згадуючи вас...

ДАНИЛО: Невже? Ви мене також згадували?

КАТРЯ: (Засоромилась) Інколи...

ДАНИЛО: А я трохи не щодня. Наша зустріч запам'яталась мені назавжди, я міг би оповісти про неї з найменшими подробицями.

КАТРЯ: Не вірю. Докажіть!

ДАНИЛО: З радістю. Сідайте. (Обоє сідають на лавку) Два роки тому, тобто 1946-го року, в місяці квітні...

КАТРЯ: Якого дня?

ДАНИЛО: Дня двадцять сьомого.

КАТРЯ: Вірно...

ДАНИЛО: Українські студенти в баварському містечку влаштували весняний бал. У той вечір було багато музики, співів, жартів... І була весна, про яку я забув після тяжких років війни й полону... О 9-й годині в залю зайшла незнайома дівчина і сіла за столиком недалеко від мене. У дівчини були сині, замріяні очі, які й нагадували мені про весну...

КАТРЯ: Ви так гарно розповідаєте... Ніби читаєте з якої книжки.

ДАНИЛО: Не з книжки, а з власного серця. Чи вам не набрило вже слухати?

КАТРЯ: Що ви! Навпаки... Розповідайте далі.

ДАНИЛО: Через деякий час я підійшов до незнайомої дівчини і запросив до танцю. Вона почервоніла і сказала, що не вміє добре танцювати, хібащо вальс. Оркестра ніби вгадала її бажання і заграла вальс.

КАТРЯ: Який, не пригадуєте?

ДАНИЛО: “Весняні води” Штрауса.

КАТРЯ: Ви й це запам'ятали!..

ДАНИЛО: (Устає, простягає Катерині руку) Я подав дівчині руку, вона соромливо посміхнулась, як зараз і встала мені назустріч. (Бере Катрю за руку, виводить на середину сцени. Чути далекі звуки вальсу). І тоді, як і тепер, на її щоках розквітли троянди... Вони чудово пасували до її зеленої сукні.

КАТРЯ: У вас добра пам'ять...

ДАНИЛО: Я в той вечір дуже погано танцював і часто наступав дівчині на ноги.

КАТРЯ: Всього тільки двічі.

ДАНИЛО: Пробачте... Це тому, що від синіх очей дівчини мені крутилась голова.

КАТРЯ: То не від очей, а від вальсу. (музика голоснішає, Данило і Катря танцюють.)

За сценою чути падіння якихось речей, потім голоси Степана і Максима)

ГОЛОС СТЕПАНА: Бо у вас, наддніпрянців, кожен третій говорить по-московськи.

ГОЛОС МАКСИМА: То у вас, галичан, кожний перший перепрашайло і Лис Микита.

ГОЛОС СТЕПАНА: У вас навіть українські імення звучать по-московськи: Катя, Петя, Коля, Ваня...

ГОЛОС МАКСИМА: А це ж по-якому буде: Данцьо, Влодзьо, Пудзьо, Мудзьо... По-якому, га?

КАТРЯ: Що там у них сталося?

ДАНИЛО: Якщо не помиляюсь, панно Катерино, то це наші батьки знайомляться.

ДІЯ ДРУГА

(Сцена переділена на дві частини: зліва — кімната Когушаків, справа — Вовків. Степан Когушак сидить біля столу, підшиває плащі. Поруч у кімнаті нема нікого. Когушак підходить до стіни, слухає.)

КОГУШАК: Тихо... Ще й досі нема нікого. І де це вони всі поділися? Вже по шостій, мій сусідик мусів би домів прийти, а його нема... Сумно як! Ані поговорити з ким, ні посваритись. Ось най тільки прийде мій вовчик, то й веселіше буде. Я йому галицьку пісню заспіваю, а у нього печіночка так тільки р-р-раз, — і перевернеться. Не любить він галицьких пісень, йой, не любить! Я вже то помітив: тільки-но зачну співати, — у них одразу ж радіо починає грати. Мартуся моя каже, що то вони не пісні, а голосу мого не зносять... Та я їй не вірю! Голос у мене, правда, з роками послабшав, але все ще голос. (Наспівує)

II

(Поруч в кімнату входить Максим Вовк. Спіткнувся, зачепив ногою стілець.)

МАКСИМ: Тс-с-с, тихо, мовчок! Тихо, щоб мій сусідик не почув. Хай думає, що мене нема вдома, а я тим часом може щось цікаве почую... (Підходить до стіни, слухає.)

СТЕПАН: (Також підбіг до стіни.) Здається прийшов. Зараз ми його за печіночку і зачепимо... (Відкашлявся, пробує голос.)

МАКСИМ: Що за чудасія!.. Шипить за стіною, мов яка зміюка, або шашель.

СТЕПАН: Зараз я си привітаю мого Вовчика. (Співає.) Зажурились галичанки... (Слухає)

МАКСИМ: Ага-а! Он воно що шипіло! А я думав — шашель. Хай шипить собі і далі, мовчати, ніби це й не я.

СТЕПАН: (Прислухається) Жадної реакції, як то пишуть у газетах. Мабуть не почув, треба голосніше. (майже кричить)

Зажурились галичанки! Галича-а-анки-и-и!

МАКСИМ: (Також кричить.) А якже їм не журитись, коли таких співаків мають?

СТЕПАН: (не дочув) Що? Поганих хлопів мають? То чого ж це ваша Катя бігає за галичанином?

МАКСИМ: Хто, моя Катя?

СТЕПАН: Авжеж, ваша Катя.

МАКСИМ: Та вона на них і дивитись не хоче!

СТЕПАН: Еге, не хоче... Учора на вулиці нашого

Данка так за руку тягла, що той ледве утік. Трохи рукава не відірвала.

МАКСИМ: Може й було таке, тільки навпаки. Ось я її зараз запитаю, нехай сама розкаже, як воно було насправді. Катерино, Катре! (Максим відповідає сам за Катрю, по змозі підробивши свій голос під Катрин) Що, таточку? А йди но сюди, серйозне діло до тебе є! Та йди ближче, щоб і сусід почув твою відповідь. А для чого, таточку? Так треба, йди ближче.

III

(Входить Оксана. Зупиняється на порозі,

з переляком слухає чоловіка, який її не помічає.)
МАКСИМ: Чи правда, Катерино, що ти вчора на вулиці їхнього Данця за руку тягла, чіплялась до нього? Неправда, таточку, не було такого.

СТЕПАН: Дивний у неї голос сьогодні... Ніби захрипла.

МАКСИМ: А скажи мені, дочко, чи не було навпаки? Було, таточку. Той їхній Данцьо тягнув мене за руку, щоб я з ним у кіно пішла. Ну, а ти ж як? Я відштовхнула його, та так, що він аж на другий бік вулиці полетів. Молодець, Катя, добре зробила! Тепер можеш іти.

ОКСАНА: Свят-свят-свят... Згинь, нечиста сило! Лишенько... Невже старий і справді з глузду з'їхав?

СТЕПАН: Чує моє серце, щось там не так... Не її це був голос.

ОКСАНА: Максиме...

МАКСИМ: Тихо, мовчок! Це я навмисне балакаю, ніби Катря, щоб трохи підперчити нашого сусідика.

ОКСАНА: Підперчити... Ой, здається, з ним щось не так.

МАКСИМ: Іди ближче, я тобі поясню, що до чого, бо так ти нічого сама не зрозумієш.

(Оксана боязко підходить, сідає біля чоловіка.)

IV

(Поруч в кімнату входить Марта Когушак. Побачила чоловіка біля стіни, тягне його за вухо.)

МАРТА: Де твій сором, де твій розум подівся? Чи ти його в цих плащах позашивав? Доки ти будеш підслуховувати.

СТЕПАН: Темна кобіта, де ти бачила, щоб я підслуховував. Я голку шукав..

МАРТА: Живуть собі люди і най живуть, чого ся чіпляєш до них.

СТЕПАН: Кажу ж тобі, що голку шукав.

МАРТА: Голку шукав, а вухо у крейді... Витри, а то зразу видно, що біля стіни підслуховував.

СТЕПАН: Ну й що ти собі думаєш. У мене он скільки роботи, ще вісім плащів треба підшити.

МАРТА: То й ший.

СТЕПАН: Я й шив. Сидів, як та миша, і шив. А він прийшов із роботи і ні з того ні з сього почав до стіни пукати й гукати: всім галичанам треба капут зробити! Та ще такі слова казав при тому, що я навіть тобі, жоні моїй, не можу переповісти.

МАРТА: Не вигадуй! Не вірю! Я певна є, що коли ви вже й посваритись встигли, то з твоєї вини. Чи з сусідами, чи зі мною, — ти завсігди першим починаєш сварку.

(Далі буде)

Н О В І Д Н І, Л И С Т О П А Д, 1958

Донбас в «Енциклопедії Українознавства»

Гасла: "Донецький басейн", Зошит 8, стор. 563 — 573. Автори: В. Кубійович, А. Поплюйко, В. Голубничий.
"Донецький кряж", стор. 573 — 575, автор В. Кубійович.
"Донеччина", стор. 575.

Гасло "Донецький басейн"

Завданням кожної енциклопедії є в елементарній формі подати короткі але ясні, а головне, точні відомості про дане гасло. Цього якраз і бракує вищезгаданим гаслам.

Стаття про Донбас ділиться на такі розділи: 1) географічне положення, 2) природа і краєвиди, 3) корисні копалини, 4) минуле Донбасу (заг. історія), 5) народне господарство, 6) людність Донбасу.

Не маю на меті робити докладного огляду статті (а розділів 4 і 6 взагалі не розглядаю), бо цим уже однак нічого не виправиш. Одначе, кілька слів треба сказати тільки для того, щоб пригадати редакції "ЕУ", що так легковажити справою невільно.

Стаття про Донбас має всього 11 сторінок з яких тільки три припадають на народне господарство, а на промисловість, тобто на найголовніше, ще менше. На людність Донбасу теж припало три сторінки. Коли взяти під увагу, що про господарство написано схематично і з значними помилками та неточностями, то складається враження, що Донбас характерний і цікавий не своїми надрами та промисловістю, а тільки населенням.

Донбас, як сказано на початку статті, є "... найважливішим промисловим районом України й усїєї Сх. Європи". То чому ж тоді йому відпущено так мало місця? Невже редакція вважає, що доцільно віддати місце в зошиті отим сотням, а може й тисячам, нікому непотрібних і нічим не цікавих осіб, ніж умістити статтю про Донбас такого розміру і змісту, на яку він заслуговує.

Передейдемо до переліку головніших хиб та помилок.

1) Зовсім неправильно визначено поняття Старого й Нового Донбасу, а також Великого Донбасу. З тексту виходить (стор. 563, шпальта 1), що Старий Донбас це та територія, де породи кам'яновугільного періоду виходять на поверхню, а Новий — це територія, де ці породи накриті молодшими напластуваннями. Великий же Донбас — це Старий плюс Новий. Це зовсім не так.

Поняття Старого Донбасу зв'язане з Донецьким кряжем, а Донецький кряж це залишок, колись давно, розмитої морем гірської системи в наслідок чого вугленосні породи були наближені до поверхні землі. Крім того, територія Старого Донбасу зв'язана з басейном річки Дінця.

Територія Нового Донбасу лежить за межами Донецького кряжу і вона розміщена в басейні річок Дніпра та Дону.

Великий Донбас це не тільки сума територій обох Донбасів. Як говориться про Великий Донбас, то менше всього розуміється територію. Великий Донбас це більша проблема, суть якої полягає в

напрямі і характері комплексного розвитку всього народного господарства цієї території.

Між іншим, найголовніше місце тут відводиться воді, бо сьогодні тільки вона обмежує дальший розвиток промисловости.

2) На стор. 564, шпальта 1, написано "Донбас збудований з могутніх шарів карбону, лише на периферії виступають молодші геологічні відклади..."

Все написано неграмотно й невірно. Донбас, це умовна назва певної території, тобто звичайне собі слово, а слово, як відомо, збудоване з літер, а не з карбону чи дивону. В анатомії ніколи не напишуть, що Іван чи Марія збудовані з кісток, м'язів і т. д., а пишуть що організм людини... і т. д.

Якщо вже йде про геологічну частину, то треба писати так, як то прийнято в технічній літературі. Я не збираюсь писати про це детально; даю тільки схему.

Геологічні напластування, які залягають на території Донбасу, є осадкового походження і тільки в деяких місцевостях (на периферії) зустрічаються магматичні (вулканічні) породи.

Осадкові напластування, які мають у собі пласти кам'яного вугілля належать до порід кам'яновугільного періоду (карбону) палеозойської ери.

Порядок напластування такий (знизу до гори):

На твердих магматичних та матамофічних породах (граніт, гнейс, стієніт тощо) лежить найстарша осадкова порода палеозойської ери — девон. На девоні лежать напластування карбону загальною глибиною 12.000 метрів такого складу: пісковики, вапняки, сланці, а між ними й пласти кам. вугілля, яких нараховують до 250 різної глибини від 10 см. до 2 метрів. Вся товща карбону розділена на три відділи: нижчий, середній та вищий карбон. Кожний відділ розділений на кілька свит. Найбільше продуктивних пластів має середній відділ.

На карбоні лежить наймолодша осадкова порода палеозойської ери — перм. В пермі є такі корисні копалини: сіль, гіпс, ангідріди, доломіт.

Вище йдуть напластування мезозойської ери: триас, юра, крейда, які мають у собі такі корисні копалини: крейда, мергелі, вапняки, глина, континентальні піски. А потім йдуть напластування кайнозойської ери (останньої, сучасної).

Але всі ці напластування не розміщені послідовно і правильними шарами тому, що під кінець палеозойської ери і на початку мезозойської (як уже створився кам'яний вугіль) територія Донбасу зазнала кількарзових тектонічних (вулканічних) деформацій. І тому порядок напластування порушився: місцями породи архейської ери вийшли на поверхню, а породи молодших ер запали в глибину. Вчені думають, що кам'яне вугілля в Донбасі залягає на значних глибинах і тому запаси його коловальні. У наслідок тектонічних деформацій у породах карбону створилися різноманітної форми й величини та різного напрямку складки, а тому пласти вугілля, що залягають між цими породами, лежать під різними кутами нахилу: від 10-15 градусів до майже 90.

У ті ж часи на території Старого Донбасу ви-

никли гори, які потім водою моря та вітрами були знищені, зрівняні і залишилися тільки мов би хвиляста площа, яка й зветься Донецьким краєм.

3. На стор. 564, 1 шп. є таке місце “Змінена первісна водна сітка (може мережа? М. Х.): в долинах річок і балок багато водоймищ, низка каналів, що постачають воду, ставів в западинах, спричинених обвалюванням старих шахт”.

Від початку й до кінця плід чистої фантазії й абсолютне незнання справи.

а) “Багато водоймищ”... У статті не написано скільки і де вони є. Я постараюсь перерахувати тільки ті, що є на річках: Маячка, Часів Яр, Клебан Бик. на Вовчий (2 водоймища,) Лугані, Довгій, Булавин, Кринка (2 водоймища,) Ольховатка, Кальміус, Грузька, Міус. Всього 14 водосховищ, допускаю що 2—3 пропустив. Це для Донбасу не тільки “багато”, а дуже мало. Правда, є ще кілька (думаю що 8) водосховищ по балках, але вони малі і особливо не впливають на баланс технічної води.

б) “Низка каналів”. Цікаво де ж вони є? Запевняю, що жадного каналу, навіть ні одного метра каналу в Донбасі немає. Тільки будують канали Райгородок — Стальне, але що з того вийде не дуже відомо.

На початку першої п’ятирічки (в 1930 р.) “будувалась” т. зв. “Антиторецька система”, тільки жаль, що ні разу навіть лопатою ніхто не копнув. А скільки про це було написано...

А ось цими роками скільки галасу було навколо Південно - Українського та Північно - Кримського каналів, а насправді жадного метра не викопано (маю на увазі Лівобережжя.)

От така справа з “низкою каналів”.

в) “Ставки в западинах спричинених обвалюванням шахт”. Жодного такого ставка в Донбасі немає з тієї простої причини, що такі “западни” існують тільки в уяві авторів статті. Автори найменшої уяви не мають про гірничі справи.

Вироблений простір у шахті, різними способами, заповнюється (забучується) породою, яку беруть тут же. І хоч стеля лави після забучування трохи осідає (підшва лави теж заповнює вироблений простір, бо сили тиску діють з усіх боків), але те ніколи не позначиться на поверхні.

Довголітньою практикою в Донбасі встановлено, що зрушуються породи при осіданні одинадцятикратно, тобто коли пласт вугілля мав метер глибини, то після його вибрання, як це місце заповнить порода, вона зрушиться тільки на 11 метрів, а вже у 12-тому метрі ніякого руху в породі не буде. Отже, тепер порахуйте що: шахти в Донбасі мають глибину найменше 150-200 м., то який це треба вибрати простір у шахті, щоб створилася западина для ставків?

У Горлівці на шахті “Кочегарка” розробляють 13 пластів вугілля з квершлагом всього 900 метрів. За “ЕУ” виходило б, що там мало б бути ціле море, а насправді на поверхні ніякої западини немає, навпаки будують місто, заводи, залізницю.

Мимоволі напрошується афоризм Кузьми Прутка “Рассуждай токмо о том, о чем понятия твои тебе дозволяют”.

4. На цій же сторінці, шп. 2., говориться, що в Донбасі “...поширене коксівне товсте вугілля”.

Такої марки вугілля в Донбасі немає. Віддавна відома така класифікація донецького полива: довгополум’яне (Д), пісне (Т), паровичні спікаючі (ПС), коксувальні (К), паровичні жирні (ПЖ), газові (Г), антрацити (А).

Нащо придумано нікому невідому і нікому не потрібну назву?!

5. На стр. 565, шп. 1., написано: “В півн.-зах. частині Д. б. простягається смуга газового і довгополум’яного вугілля... що використовується головню в хем. промисловості, частково для коксування і як паливо; в східній, центральн. і півд.-сх. районах залягають антрицити, які мають головню значення, як енергетичне паливо...”

а) Не правильно визначено географічне розташування газового, а головню довгополум’яного вугілля.

Усі сто відсотків вугілля марки Д залягають в Лисичанському районі, а цей район, як відомо всім, лежить на північному сході Донбасу, а не на північному заході.

Газове вугілля теж розміщено не так, як написано в “ЕУ”. 55,2% газового вугілля справді залягає в північно-західній частині Донбасу, тобто в Гришинському районі; останні 44,8% не в північно-західньому Донбасі, а в Мар’ївському районі — 11,2%, Алмазянському — 6,1%, Родаково-Успінському — 4,4%, Центральному — 4,5%, Сталіно-Макиївському — 18,6%.

б) Зовсім неправильно сказано про використання, чи призначення окремих марок вугілля.

Відомо, що вся органічна хемічна промисловість за свою головню сировину має продукти коксування: бензол, толуол, аміак.

На коксування вживають вугілля марки К з домішками інших марок, головню ПЖ, ПС. Отож, треба було сказати, що ці марки головню вживаються в хем. промисловості, а не вугілля марки Д і Г.

Крім того і неорганічна хемічна промисловість (азотнотукова) базується на продуктах коксування, бо основною сировиною її є аміак.

Вищесказаним я не хочу запевняти, що довгополум’яне вугілля не вживається в хем.промисловості; воно вживається, але не “головню”.

в) То тільки тим, хто не знайомий з промисловим господарством, дуже легко визначити призначення кожної марки вугілля. Насправді то не є так просто. Це стосується й антрацитів, які віднесені до енергетичного палива. В дійсності то так не є.

Жодна силова установка (залізничні паротяги, парові двигуни і т. д.) не вживає антрацитів; тільки тепло-електро централь (ТЕЦ) вживають антрацитовий штиб.

Головна маса антрициту, як це не буде дивно, спалюється у звичайних кухонних плитах по містах.

6. Кількома рядками нижче сказано: “Вугілля Донбасу має назагал багато золи і сірки, що шкодить коксуванню”.

Поперше: не золи, а попелу. Подруге: правда, що з вугілля, яке має багато попелу і сірки, не виробляють коксу, але не тому, що вони “шкодять коксуванню”, а тому, що сірка переходить у кокус, а з кокусу в чавун і сталь. Сірка в метали є найшкі-

длівішою домішкою. Отже, не є бажаним до сірки, яка є в залізній руді, ще додавати сірку з вугілля. Високий відсоток попелу у вугіллі знижує тепло-видаєність коксу, є баластом при доменнім процесі, занечищує чавун, а тим самим і сталь.

Здібність же вугілля до коксування відзначається зовсім іншими особливостями його, але на пояснення цього тут немає місця.

7. Зразу ж після цього йде мова про те, що “тонкі шари вугілля можна експлуатувати лише за допомогою підземної газифікації”.

Нічого подібного. Тонкі пласти вугілля не тільки можна, а і в практиці розробляються звичайним способом у шахті, тільки з тою різницею, що зарубку врубовою машиною роблять не по пласту вугілля, як по грубших пластах, а по породі (по підошві). Така зарубка збільшує простір у забої на 13-18 см. і тим самим дає змогу видобути пласти до 30 см. Варто зазначити, що так розробляються тільки ліпші марки вугілля, тобто ті, яких вживають для коксування.

8. Трохи нижче твердиться, що поліметали Нагольного кряжу не експлуатувалися.. Неправда. У статистичних довідках є дані, якої руди і скільки добувалося, в тому числі й золота.

9. На стор. 566, шп. 2 сказано: “Першим модерним великим метал. заводом був Юзівський, заснований 1872 англійцем Юзом... в Юзівці (нині Сталіне)...”.

а) Юзівський завод не був модерним заводом, він відносився до тієї категорії заводів, що й Керченський, Лисичанський, Петровський.

Ось як характеризує цей “модерний” завод акад. М. А. Павлов у своїх “Воспоминаниях металлурга”: “Це було таке примітивне підприємство, що тяжко повірити, щоб таке побудували чужинці. Вони побудували завод, який років на 50 відставав від тогочасного стану техніки”. Та й не міг цей завод бути модерним, бо кожну річ доводилося по бездоріжжі везти з Таганрогу волами. Тільки дякуючи енергії Юза та англійським фунтам завод утримався.

Період модерної металургії в Україні (і в Росії) розпочинається від 1885 року, коли в Катеринославі побудували Олександрівський металургійний завод. Це відомий історичний факт.

б) Завод не заснують, а будують. Юз заснував акційне товариство, яке й побудувало завод.

в) Дата — 1872 рік — не відповідає дійсності. Першу домну задули (пустили) 24 квітня 1871 р. Правда, через три дні її зупинили, бо футеровки почали топитися через сильне дуття, згоріли фурми, пішла в піч вода і т. д. Але однак ця дата прийнята за початок.

г) Завод був побудований не в Юзівці, а в Скоморошківій балці, а селище, що виникло тут згодом, стало називатися Юзівкою, а потім Сталіне.

Як уже мова про точність, то Юз перше збудував шахту (в 1869 р.) між річками Кальміусом та Великою Богодухівкою (тепер уже не існує), коло якої поселилось у 1870 р. 42 сім'ї (164 особи). Так виникла Юзівка.

До речі про назву Сталіне. Як літом 1924 р. переіменували Юзівку на Сталіне, то не мали на увазі Сталіна (в той час він не був тим, ким став потім), назва була зв'язана із словом “сталь”. Юзівка тоді була найбільшим індустріяльним містом Донбасу.

Якщо мені не зраджує пам'ять, то була висунута і друга назва — “Диктатура”.

На стор. 568, шп. 1. сказано: “Початок експлуатації вугілля зв'язаний із заснуванням метал. заводу в Луганському 1795...”

Не так було, і не так треба писати.

а) Кам'яне вугілля не експлуатують, а видобувають. Експлуатують шахту.

б) Завод не заснували, а збудували і не в 1795 році, а в 1796. Бо тільки указ цариці був виданий 1 листопада 1795 року, то не могли його ж збудувати за півтора місяця.

в) Завод побудували не в Луганському, бо тоді такого міста не було, а на річці Лугані. В указі написано, що треба побудувати завод “... в Донецком уезде при реке Лугани”. Спочатку цей завод називався Катерининським, і тільки Павло I, який ненавидів свою матір і після її смерті скасував усі назви, пов'язані з її іменем, назвав його Луганським. Назва цього населеного пункту хронологічно змінювалась так: “Луганський завод”, потім “Лугань”, пізніше “Луганське”.

На першій карті Донбасу, яка була “составленная на основании наблюдений и открытий 1823 и 1827 годов”, ще значиться “Луганской литейный завод”. Ця карта додана до “Горного журнала или собрания сведений об горном и соляном деле, с присовокуплением новых открытий по наукам к сему предмету относящимся” 1829 за янв. — март. У публічній бібліотеці міста Нью-Йорку її можна бачити.

г) Початки видобутку вугілля були значно раніше, тільки що тоді його ніде було використовувати. У літературі є такі вислови про це: “Вугілля хіба тільки можна вживати в кузні, щоб підкувати коні”. Перші документальні дані про спроби вживати донецький вугіль у металургії відносяться до травня місяця 1744 р.

У рапорті соляної контори в м. Бахмуті в Бергколегію сказано: “Которое де уголье по учиненой тамо пробе дляковки железа, мешая с настоящим угольем, весьма способно”. (Див. С. В. Шузардин, “Русская наука о разработке ископаемого угля в 18 в.” (М. 1950, Углетехиздат, ст. 11).

Роля Луганського заводу полягає тільки в тому, що він посилив видобуток вугілля, бо регулярно його потребував.

11. На стор. 568, шп. 2 сказано, що “При метал. заводах працюють... і вогнетривке керамічне виробництво.”

Виробництво вогнетривкої цегли відноситься до силікатної промисловости, а не до керамічної. Де основною сировиною виробництва є пісок, то це буде силікатна промисловість, а де глина (і то кращі її гатунки) — керамічна промисловість.

12. А далі, “Метал. заводи Донбасу тісно пов'язані з вугільними шахтами (до Макіївського заводу належить понад 40) і з іншими підприємствами так, що вони творять величезні виробничі комплекси”.

Абсурд. Не знаю, як тепер — після децентралізації — об'єднані підприємства, а до неї (до 10 травня 1957 р.) принцип організацій був вертикальний: Метал. заводи були об'єднані в об'єднанні “Сталь”, шахти — у “Донбасвугіль”, коксохемзаводи — в “Кокс” і т. д. Ні жодна шахта не належала до металург. заводу взагалі, тим більше ніколи не належало до Макіївського заводу якихось 40 шахт.

Тільки в часи т. зв. “воєнного комунізму” (1920-1922 рр.) справді Макіївський завод (і ще метал. заводи), творив комбінат, у який входили шахти, коксові печі та інші підприємства.

13. На стор. 569, шп. 1 зазначено, що “До кольорової металургії належить Макіївський комбінат, який переробляє на місці живосрібну руду...” Живо-срібну руду, як відомо всім, добувають і переробляють у Микитівці, а не в Макіївці. Яка рація руду, що має 0,36% (рідко доходить до 2%) металю везти з Микитівки до Макіївки?

Ніякого комбінату кольорової металургії в Макіївці немає. В доказ перерахую всі підприємства м. Макіївки. Заводи: металургійний ім. Кірова, два коксохімічних (ч. 5 і ч. 6), трубний, пневматичних інструментів, металоконструкцій та будівельних матеріалів; шахти: Софія, Сергій, Італія, Іван, Марківка-Капітальна, шахта Ч. 28, Пролетарки — Крута, Холодна Балка, Грузька (здається дві шахти). Є ще науково-дослідний інститут техніки безпеки і гігієни (забув точну назву), а при тому випробувальна станція, яка випробовує всяке технічне устаткування для шахт (машини, канати, кабелі і т. д.) Є ще підприємства легкої індустрії.

Слід зауважити, що на Макіївському металургійному заводі завжди одна доменна піч витоплює ферроманган, але то не дає права писати, що там є комбінат кольорової металургії. Крім того, я не думаю, щоб авторам статті цей деталь був відомий.

Друкарської помилки тут теж немає, бо я бачив рукопис цієї статті, то там теж було написано Макіївка, а не Микитівка.

На цій же сторінці і цій шпальті говориться, що “Другим суцільним районом хемічної промисловости є район над Дінцем — міста: Лисичанське, Верхне, Пролетарське, Рубіжне, де виробляють соду, азотно-тукові добрива (Лисичанське), анілінові фарби (Рубіжне) й ін.”

а) Як уже йдеться про порядок і точність, то треба написати так (з півдня на північ): Верхне, Лисичанське, Північнодонецьке, Пролетарське, Рубіжна.

б) А виробництво розміщено так: Верхне — сода та інші неорганічні продукти, у тім числі й металевий натрій, калій. Лисичанське — скло.

Що торкається азотно-тукового комбінату, то хоч він і зветься Лисичанським, але він є в Північнодонецькому. Це нове місто на лівому березі р. Дінця напроти міста Лисичанського.

Пролетарське — там був колись Ливенгофський скляний завод, але мені здається, що його там зліквідували і об'єднали з Лисичанським новим склозаводом.

Між іншим, у Лисичанському був побудований у рр. 1932-1933 глиноземний завод, де мали з донецьких глин (каоліну) виробляти концентрат для алюмінієвого виробництва, але потім його переробили в завод скла і туди перенесли завод з Пролетарського.

Рубіжна. Ніяких анілінових фарб у Рубіжній не виробляють. Там є величезний хемкомбінат, який складається з трьох груп заводів: Донецька група, де виробляють напівпродукти і проміжні продукти для лако-фарбової промисловости та інші продукти, як азотну кислоту і т. д. Північна група — виробляють багато продуктів, починаючи від сірчаної

кислоти і кінчаючи амідолом та гліцином. Південна група — вибухові речовини та отруйні гази.

За особливу точність не ручаюсь, але думаю, що Рубіжанський хемкомбінат нараховує десь до 40 заводів, але жоден з них готової фарби не виробляє.

Подібним заводом є т. зв. Фенольний завод коло с. Залізного по залізничній колії Ясиновата — Костянтинівка. Але з цих заводів напівпродукти й проміжні продукти відправляють аж у м. Кінешму (за Москвою) і уже там з них виробляють індиго та інші фарбники.

15. На стор. 569, шп. 2 сказано, що цемент виробляють в Амросіївці, Краматорським, Ворошиловграді.

У Ворошиловграді цементного заводу немає, зате є цементний завод в Енаніївці.

На цьому я й закінчу про гасло “Донбас”, бо нема змоги перерахувати всі неточності та помилки, а їх ще є досить, як, напр., на стор. 565, шп. 1 сказано, що в Донбасі є Каракутське родовище вапняків, а треба — Каракубське і т. д. Взагалі стаття про Донбас нікчемна: вона нічого не дає ні тому, хто про нього щось знає, ні тому, хто про нього нічого не знає.

Хочеться зробити ще одне зауваження. Пишучи про культосвітні установи Донбасу, “Е. У.” чомусь згадує тільки Луганський інститут народньої освіти. А Донбас же цікавий в Україні ще й тим, що тут були створені перші технічні школи. 30 серпня 1873 року в Лисичанському була відкрита перша штейгерська школа, яка десь в 1924 р. була перетворена на технікум, а потім на гірничий інститут.

16 серпня 1878 р. в селі Корсунь (коло Енакієвого) була відкрита гірничо-школа С. С. Полякова.

Приблизно в ті часи, як було створене Луганське ІНО (Інститут Народньої Освіти), у Донбасі відкрито такі інститути: у Рубіжній — хеміко-технологічний, у Сталіному — гірничий, металургічний, вуглехемічний, медичний, у Краматорському — важкого машинобудівництва, у Штерівці — енергетичний, у Кадіївці — Шахта ВТУЗ (Вищий Технічний Учбовий Заклад), згаданий уже Лисичанський гірничий та Маріюпільський металургічний, якщо Маріюпіль зарахувати до Донбасу.

Як можна це все оминати, пишучи — не денебудь, а в енциклопедії! — про освіту в Донбасі?.. І яка вартість такої енциклопедії?..

Гасло “Донецький кряж”

Написано: “Донецький кряж являє собою гірську складчасту область, що виникла в кількох фазах від Карбону до Еоцену (...), між цими орогенними фазами зазнав Донецький басейн кілька разів знищення під впливом діяння зовнішніх чинників, пенепленізації і морських трансгресій. Майже рівнина Донецького кряжу була в гор. пліоцені востаннє піднесена і з того часу зазнала активної ерозії.” Що можна зрозуміти з такого вияснення походження Донецького кряжу?

“Донецький кряж являє собою гірську складчасту область”. Як була це ще гірська область, то тоді ще не могло бути Донецького кряжу; а як створився Донецький кряж, то цим самим зникла гірська область.

Кряж — це залишки знищених гір. Після гір залишився кряж. Чому б не написати так: Територія

теперішнього Донецького басейну колись являла собою гірську складчасту систему, яка виникла тоді то і тому, а потім була знищена тоді і тому, тобто гірська область перетворилася в кряж.

А при чім тут пенепленізація? Пенепленізація це не є якась сила чи чинник. Пенеплен — це значить уже знищена, вирівняна місцевість, або залишки колишніх гір. (Див. про це А. З. Широков "Большой Донбасс". Углетехиздат, Москва 1957).
Гасло "Донеччина"

Написано: "Донеччина український край, що територіяльно покривається Донбасом, за проектом адміністративного поділу Української Центральної Ради (2. 3. 1918 р.) Донеччина мала становити одну з земель УНР.

Здається, вже тут можна було б обійтися без грубої помилки, та не так воно в "ЕУ".

На стор. 332 "Історії України, 1917 — 1923" проф. Дм. Дорошенка (Нью-Йорк, "Булава", 1954) написано: "Донеччина: Зміївський, Ізюмський, Вовчанський, Куп'янський, частини Корочанського й Білгородського, головне місто Слов'янськ". Де ж тут край, що територіяльно покривається Донбасом?

Край, що територіяльно покривався Донбасом, за проектом Грушевського називався Половецькою землею з центром в м. Бахмуті (тепер Артемівське), куди входили такі повіти: Слов'яносербський, Бахмутський, Старобільський.

Так виглядають дані про Донбас у широко режисованій "Енциклопедії Українознавства". Нема сумніву, що таке легковажне ставлення до гасел, під якими подані дані про цю переважливу частину України, можуть викликати чималі сумніви в якості цього видання взагалі. Донбас — занадто вагома частина України. Без Донбасу Україна не була б першорядною державою, а в гіршому випадкові третьорядною, якщо й ще не менше. Тому пора вже хоч в енциклопедії дати дані, які б могли пригодитись читачеві хоч як стисла, але граматна й вичерпна довідка про Донбас — край, що своєю економікою (сільським господарством тут теж не можна нехтувати!) переважає кожну іншу частину України.

Виправити те, що ще можливо, і уникнути повторень легковажного ставлення авторів (інколи не вчених, а аматорів від науки) до своїх праць — найперше завдання редакції "Енциклопедії Українознавства".

Василь ЧАПЛЕНКО

Поезія як крикливо

(Про творчість Василя Барки)

Від редакції: Друкуємо статтю проф. В. Чапленка, хоч і не поділяємо всіх його думок (а тим більше нам не подобається його манера полемізувати), бо вважаємо за краще дати змогу людині висловитись. „Нові Дні” завжди стояли, стоять і будуть стояти на засаді, що кожен письменник чи критик мусить мати волю думки і слова, а редактор і видавець не сміють обмежувати свободу авторів, як це в більшості еміграційних часописів практикується. Наш журнал справді незалежне видання і в ньому можна вільно висловлюватись усім.

Якщо хтось напише про Барчину творчість щось інше, навіть цілком протилежне від цієї статті, то ми радо видрукуємо також. Звичайно, якщо той матеріал надаватиметься до друку взагалі.

Василь Барка почав свою теоретичну і поетичну творчість, сказати б, „цілком нормально”, тобто у згоді з мовно-психологічними законами літературної творчості, в дусі стрижневих культурних течій нашого часу. Першим його, мені відомим виступом на цьому полі були дві його рецензії на мої твори — на „Пиворіза” й „Знайдений скарб”, надруковані в берлінській газеті „Голос” 1944 року. Він слушно відзначив у них не тільки позитивне, а й негативне (переважно технічні хиби) та дав загальну оцінку з сучасних передових світоглядних позицій. Його ані трохи не злякало, наприклад, те, що я трактував у цих творах біблійні й церковні справи зовсім вільно. Не знайшов він у них і будь-чого „неморального”, зокрема не засудив наявних у них еротичних моментів. У своїх тодішніх поетичних творах він також не силкувався перевищити людські можливості і виявив не в одній із поезій не абиякий по-

етичний хист. Ось, наприклад, блискучий образ танцюристки-еспанки:

В залізно-палючій промені, на комені
бряжчить молодий танець.
І пальці — як стебла полум'я зламані,
і коси — як чорний вінець.
Війнула, ступнула коліном одчайоно
і кинула в брязкоті руки.
І враз затужили грудьми одностайно
скрипки, ці птиці розлуки.
(„Еспанка”, 1944 р.)

Тож коли він видав свою першу збірку „Апостоли” (Авгсбург, 1946 р.), я, написавши на неї рецензію, відзначив передусім цей його яскравий хист, особливо вміння давати свіжі образи („Наше життя”, додаток ч. 27, Авгсбург, 1946 р.). Але вже й у тій його збірці були тривожні симптоми, що свідчили про його замір відійти від тих позицій, що з них він оцінював оті мої твори. Це були: а) ухил у „синодальну” церковшину, наявну навіть в оформленні книжечки (кириличний шрифт, трикірій); б) тематична розпливчатість; в) певна хисткість у формальних шуканнях; г) хибні явища в мові (непотрібні церковнослов'янізми й інше). І я ці небезпечні ознаки в тій рецензії теж відзначив.

На жаль, мене тоді в цій оцінці-пересторозі ніхто не підтримав. Навпаки, декотрі з його прихильників накрили мене мокрим рядом. Один „старий” емігрант, соціал-демократ і марксист — Л. Ч. написав до редакції „Нашого життя” листа з протестом проти зневаги ідей християнства. За це ж саме накинуся на мене проф. Л. Біленький на науковій конференції в Байройті („як не розуміє, хай не пише!” вигукнув він з місця, як хтось у виступі спробував був стати по моїй стороні). Є. М. у нотатці „З щоденника”, надрукованій у збірнику „Сучасник”, ч. 1, 1948 р., написав з приводу моєї рецензії таке: „Рецензія доцента (підкреслення авторове — В. Ч.),

людини, що має стару матуру і, можливо, вчилась в нормальнім університеті. На обгортці (обкладинці? — В. Ч.) рецензованої книжки були кириличні літери (т. зв. церковнослов'янські), що були в нашій літературі у вжитку аж до середини XVIII століття (в Галичині ще майже на століття пізніше!) і що донині залишаються в церкві. І ось п. доцент називає, року Божого 1946 на еміграції, ці літери „синодально-московськими”, картаючи автора книжки за вживання наших архаїзмів („церковно-слов'янізмів”)... Далі він називає „явним історично-культурним самогубством (підкреслення авторове — В. Ч.), що визирає з рецензії п. доцента” (ст. ст. 16-17). Як бачимо, Є. М. перекутив навіть мої біографічні дані („доцент... людина, що має стару матуру і, можливо, вчилась...”), щоб показати мою некомпетентність у цій справі. (Хоч сам виявив елементарну необізнаність з історією української графіки, не знаючи того, що після декрету Петра I з 1708 р. на Україні не можна було друкувати світських книг незміненою (незлатинізованою) кирилицею, що стала після того, справді, тільки „синодальною” графікою).

Ще далі пішов у цій заохоті нашого поета до „церковщини” Ю. К., проголосивши його... пророком (у газеті „Час”, ч. 25 за 1946 р.) „Ми говоримо з усією свідомістю: Ессе поета (це поет) і підемо ще далі: Ессе propheta (це пророк)”.

А втім, це останнє більше скидалось на провокацію, ніж на серйозну критичну оцінку. На жаль, Барка зрозумів усю цю „оборону” його хибної позиції як похвалу своєму генієві і став дедалі більше збиватись на ці анахронічні манівці. Нездорова атмосфера ще більше згустилась навколо його творчості після появи його другої книжки „Білий світ” (Мюнхен, 1947 р.). У цій книжці було ще чимало доброго, але критики звернули увагу не на це, а на хибне, піднесли те хибне як геніальне досягнення.

Так, Юрій Шерех у статті „Етюди про „незрозуміле” в літературі” („Арка”, ч. 4, 1947 р.) у такому хибному дусі розглянув Барчину поезію „Батько й син”. Поезія ця повна алогізмів, абсурдних поєднань різних явищ (весняні й осінні явища одночасно, „чайок пара” тощо, що свідчать про непродуктивність змісту), та Шерех казуїстично це внарядує, що, мовляв, поет „прагне сутнього”, як у народній поезії, знаходить у цьому таку симультанність, як була в мистецтві Середньовіччя, таку ж „синперспективність”, як у середньовічних малюваннях... Словом, критик усяково повертає поетові в'язи назад замість того, щоб показувати йому шлях вперед. Разом з тим він жалкує, що „доба раціоналізму й позитивізму втратила” ці начебто добрі прикмети мистецтва. Зблизив Шерех Барку з Сквородою...

Не без певної дози провокації (як і в Ю. К.) та глузування написав про цю Барчину збірку шкідник нашого еміграційного письменництва Юрій Корибут (псевдонім) у статті „Свій білий світ” („Арка”, ч. 3-4, 1948 р.). Він же назвав його голос (очевидно, й поетичний, не тільки натуральний) „ультрафільковим (?) фальцетом протопопа Авакума”. І він же, Юрій Корибут, натякнув на пророчий ранг, вмістивши співзвучну до своєї інтерпретації Барчної поезії репродукцію „Пророка” Генрі Кернера: з нього, мовляв, як і з усякого пророка, глузують, але він таки... пророк. Щоб умотивувати Барчину

„барокко”, він підніс і Косачів декоративний удар шпадою і фільмову гру плянами... над безнадійні „маніпуляції „збагачених реалістів”, що з усієї сили вдають справжніх простачків” (ст. 48).

Менше коментарів викликав Барчин роман „Рай” (В-во „Свобода”, Джерсі-сіті, 1953 р.). Юрій Шерех у своїй рецензії на цей твір („Образ світу: між сном і статистикою”, „Нові дні”, ч. 51, 1954 р.) відзначив, що на нього „відгукнулись тільки критики підкреслено релігійного типу”. Але цікаво, що сам він уже майже відмовився від дальшої заохоти письменника до „алогізмів”. Кажу „майже”, бо його „грайлива манера” заборсує його думки і не завжди можна схопити, що йому дошмиги, а що-ні. У всякому разі ця його стаття — черговий зигзаг у його критичній „лінії” (пізніше теж змінений). В нього наче обізвалось сумління, що він попередніми своїми „підштовхами” наблизив цього талановитого письменника до такої прірви. Він же висунув уже аж три великі пункти „незгоди” з Баркою: 1) що це „не роман, а сон”, 2) що це „заперечення історії, заперечення розвитку” плюс „елементи народництва”, 3) що він, як читач, хотів би дійсності а не сну, тобто хотів би, щоб це був реалістичний твір, у якому б „радянські люди” не практикували поєдиноків на шпадах. Навіть до сквородинства поставився вже з застереженням.

Під цим усім і я залюбки підписався б, за винятком, видима річ, тільки шпигачки на мою адресу в питанні про народництво та сквородинство. Думаю, що той, хто читав хоч би „Півтора людського”, не пойме віри Шерехові, що Чапленко шукає правди „тільки в низах, в опрощенні, у вишневому раю, в сквородських мандрах”. Це просто пеня й наклеп на мою голову, що походить від його застарілого ворожого зигзагу в мій бік... Про „Рай” же я ще сказав би, що цей твір має всі властиві тодішній Барчиній творчості прикмети: попри своєрідну манеру письма, яскраву образність, добрі окремі епізоди чи розділи, він тематично неокреслений, композиційно незлитий у єдність, ба навіть незакінчений ніяк (дарма що на останній сторінці надруковано „кінець”). А крім того, ідейно просякнутий середньовічною, як про це свідчать навіть заголовки розділів: „Апокаліптичний рік”, „Украли небо”, „Віроісповідна нотатка Антона Никандровича”... А послання „Найсвятішого Отця” — папи Римського переховують з побожністю навіть на Кубані!

Але найгірше прийшло пізніше. Повіривши отим провокативним підказам, що він пророк чи хоч другий Скворода, Барка став дедалі дуже наполягати на „поглиблення” елементів пророцтва в своїй творчості — в своїх теоретичних побудовах і в поетичній продукції, дійшовши останнім часом до Геркулесових стовпів. Так, рік чи два тому він виступив у нью-йоркському літературно-мистецькому клубі з доповіддю, такою ж темною й незрозумілою, як і філософські твори Сквороди, а в тій доповіді виклав теорію декількох небес (сімох чи п'ятьох — не пам'ятаю добре): апостольського, серафічного і ще якихось там. Ці небеса містяться вище, ніж хмари, бо, мовляв, тепер, коли над хмарами літають літаки, там Бога вже немає... Уже в цьому 1958 році він надрукував у „Свободі” статтю про творчість Пастухова-Кіндзерявого, в якій всю мистецьку мудрість побудував на Біблії (до речі, цю похвальну статтю

він написав за правилом: „зозулю півень похвалив за те, що та його хвалила”, бо Пастухів-Кіндзерявий теж надрукував статтю про його творчість, — річ як на „пророка” не дуже похвальна). Нарешті в „Свободі” ж таки появилася його величезна стаття (на вісім підвалів) — „Уваги про поезію старовинну й сучасну” (ч. ч. 163 — 170 з 26 серпня до 5 вересня 1958 р.). У цілому ця стаття — жахливий сумбур. У ній деякі правильні твердження (напр., „від нагаєчників поезія втікає якнайдалі”) перемішані з церковно-середньовічними висловлюваннями, з різними суперечностями, крім того, зовсім механічно приточено розгляд „модерних” нью-йоркських поетів-початківців, „духом” своїм досить далеких від його біблійної теорії поезії. Бо, наприклад, Емма Андієвська пише, що тоді, коли „чай верандний п’є Всевишній, обдумуючи доли щеп... в картоплі ангели цибаті хропуть, на сонце звівши зад” (sic!) („Радість”). „Побожність” цих рядків ясна всякому.

Взагалі враження від статті таке, що автор, пишучи далші розділи, не оглядався на попередні. Як же Барка розуміє поезію? Де, на його думку, її джерело і яка її природа?

Згадавши напочатку „наймудрішого” з земних учителів ап. Павла, він звів усе знов таки до Біблії, поставив її понад усю „земну” поезію, в тому числі й понад „Кобзаря” Т. Шевченка. „Щодо поетичности тільки одна книга в світі переважає — і багатого переживає — „Кобзаря” Шевченка: це Біблія, пише він. — Даремно в нас іноді, в запалі захоплення, намагаються поставити Тараса Григоровича як поета над древніми пророками, чия поезія — поезія самого слова Божого. Змагаючися, тут можна окривити (росіянізм; мабуть, осліпнути на одно око — В. Ч.), як вийшло з одним праотцем, що став на прю з небесною силою. Сам Шевченко благоговів безмежно перед книгами пророків.”

Тут усе абсурдне з історичного й сучасного наукового погляду. Та й про поезію Т. Шевченка не можна сказати, що її переважає тільки Біблія.

Але що таке Біблія? Це затуманена легендами (ще почасті вавилонського походження) й примітивними світоглядовими уявленнями історія одного народу — жидівського, щось таке, як наш чи якийсь інший літопис. Її (Біблію б то) винесла поза межі етнічного жидівства одна течія їхньої ж релігії — секта есеїв (як знаємо тепер, після недавнього знайдення сувоїв біля Мертвого моря), що стала пізніш відома під назвою християнства. А як християнство закріпилось серед частини людства переважно за допомогою політичної влади — імператора Константина в Римській імперії, Володимира — в Київському князівстві тощо, то й Біблія таким робом стала вміщенням „найбільшої мудрости” та „поезії” в цих християнських країнах. Але тільки в цих, бо поза ними вона вже не має такого значення. Її ж не визнають такою ні в мусульманських, ні в будистських країнах. Та й у самому християнському світі деякі її частини-апокрифи, як відомо, відкинуто. А поезії в ній значно менше, ніж, напр., у стародавньо-грецькій мітології й літературі. І це зрозуміло: Біблію написано раніш, звідси й більша примітивність її текстів. Щоб читач міг нашвидку переконатися в цьому, я порадив би йому прочитати хоч би недавно видану в Канаді „Книгу Товіт”. Це ж просто казочка для дітей! Тож не дивно, що навіть побожний

перекладач Біблії І. Нечуй-Левицький в одному своєму листі до Стебницького (з лютого 1899 р.) написав таке: „Оце тільки що скінчив переклад „Книги премудрости Соломонової”. Ну й набрався лиха! Намудрив цей Соломон — александрійський адвокат, ритор еллінський, ще й до того софіст! Ця круганина софістики та риторства схожа на промови президентів французьких або хитро-мудрих англійських політиків, що говорять часом не те, що думають, закручують думки в пусті гучні фрази, що сам чорт їх не розкрутить”. (За кн. С. Єфремова — „Іван Нечуй-Левицький”, Ляйпціг, ст. 47)

А як Шевченко „благовів” перед Біблією, це видно з його „Царів”, з його „Марії” тощо. Правда, не можна заперечити, що на частині його творів таки позначився вплив церковного виховання й середовища.

Але для Барки не тільки Біблія, а й усяка „справжня” поезія божеського походження. „В першому обов’язку поезія повинна бути виразницею ласкавого поклику Божого: (?) до кожної душі, — через вільно, в згоді з уподобаннями, вибрані видава, картини, описи світу і душевного стану. Не всі чують поклик з причини життєвої заклопотаности.”

Отже, він розуміє поезію й поетичну творчість як божеське надхнення, несвідоме в своїй суті, як явище пророцтва, посередництва між Богом і людьми. Це погляд, примітивніший за погляди романтиків першої половини ХІХ в., бо ті хоч і вважали поетів „пророками”, але це були більше поетичні образи, як віра. Тим то тодішні поети згадували не тільки біблійних пророків, а й грецького Аполлона тощо („Пока не требует поэта к священной жертве Аполлон” — у Пушкіна; „Старенька сестро Аполлона” — у Шевченка). Бо всяка творчість — це суто-людська діяльність. Іншої історія не знає (бо й Біблію ж, кінець-кінцем, написали стародавні жидівські книжники). „Божеською” ж творчістю у Барчиному розумінні могла бути, може, тільки „творчість” дельфійських пітій, що, вчадівши від сірчаних чи яких там випарів, белькотали всяку всячину. З ближчої історії можна згадати т. зв. крикливоство. Крикливиці особливо були поширені в Московській державі після церковного „розколу”. У житті протопопа Авакума згадано, як одна така викрикувала різні віщувня. „Нападе на нее бѣсъ, учала собакою лаять и козою блекотать и кукушкою куковать”. Спочатку викрики крикливиць уважали „голосом Святого Духа”, пізніше — диявола (як у протопопа Авакума), Петро І наказав бити їх батогами, бо вважав це за „притворну шалость”. Учені пояснюють це як прояви гістерії.

А наш Барка фактично знов повернувся до такого розуміння поетичної творчости, — що це, мовляв, „голос Святого Духа”. Його теорія, це теорія поезії як крикливоства! І дві останні його книжки, найтемніші з усіх його писаннів, підтверджують цю його теорію. Я маю на увазі „Жайворонкові джерела” (Нью-Йорк, 1957 р.) та „Псалом голубиною поля” (Нью-Йорк, 1958 р.). Перша, хронологічно раніша — зрозуміліша, друга, пізніша — „темніша” змістом, заборсаніша в формі.

Перша, це з боку форми, згідно з підзаголовком, есей, а за історичним прототипом — щось таке, як „Живем комуною” та „Замість сонетів та октав” П. Тичини, тобто збірка окремих рефлексій, думок,

афоризмів. Але її ідейний зміст — це Скворода й церковщина. Коли б я мав більше місця, то я подав би текстуальні збіжності або хоч виразні ремінісценції. Наведу двоє-трьох місць, з яких, між іншим, видно, що поет не зовсім байдужий і до літературної боротьби. „А вчора в прокуреній залі поети й прозаїки гризлися допізна. Все — непримиренно, знедобра, знедружня; все — самолюбство... бо, гляди, той краще заспіва, ніж я, то про нього чутку пушу: неоригінально, він поганий — не слухайте його, я кращий... Силкується утнути, а воно:... кря-а! кря-а!.. наче ворон у ярку, бо з заздрости яке ж надхнення?.. співай сам і дай жити іншому” (ст. 13).

„Дуже сердили декотрі”; кляв їх:

— Парканні стовпи, обмазані дьогтем... претендує на місце, що Богові належить. Був аж недужий. Пекло в грудях від гніву, який приборкати не можна. Сьогодні осяяло. Нашо роззлостився? Хай до чого загодно йдуть: це їхнє діло та Бонове. Як там не буде, — люби всіх. Вседержитель розсудить... (Ст. 13).

„Парканні стовпи, обмазані дьогтем”, це ще й відгук Сквородиних „стовпів неотесаних”.

Уперто наполягає Барка на містику: „Не вірю, коли кажуть: давайте без містики! навіщо віра в чудо? Ми реалісти” (ст. 4).

Але в цій книжці Барка несподівано став на оборону й розуму. „Кажуть іноді: „що розум?.. от підсвідоме-сила!” Неправда! Без думки, найкращого світоча, ходитимуть прив'язані очима до травиці і скубтимуть.” (ст. 18) Це суперечність до переважної більшості його висловлювань. Хоч, може, й ні, не суперечність, якщо розуміти весь його містицизм, віру в чудеса тощо як „містичну позу”, бо трудно повірити, щоб освічена людина нашого часу шире жила тим, що він понаписував. А може, й він сам заборсався, в своїх хибних шуканнях, — хто-зна.

„Псалом голубиного поля”, книжечка на 32 ст., оформлена теж „синодально”; це збірка поезій, написаних під Тичинині „пастелі” (у Тичини: „Вибіг зайчик, дивитися: світанок” тощо). У замітці в „Українській літературній газеті”, ч. 9 за 1958 р., ці поезії названо „найліпшими поезіями” Василя Барки, я міг би їх назвати „найнезрозумілішими” його поезіями. Вони такі незрозумілі, що про них майже нічого не можна сказати, хіба тільки те, що в формі — це наслідування деяких (ранніх) технічних засобів П. Тичини. Можна відзначити, наприклад, повторювання рядків (див. у Барки поезії „Гроза”, „Ріка” й ін), запозичення окремих висловів (напр., у Тичини — „чорнокрилля”, „грезет із риз”, „цвіти-ласкаві”, в Барки — „темнокрилля”, „грезет”, „ласкаві”... „квітінка”), взагалі тичининський добір лексики, як і загальний тон усіх цих поезій.

Річ ясна, що така епігонська залежність від іншого поета на такому дозрілому етапі, як у Барки, — це дуже сумнівний досяг.

Таким чином, я наблизився до сумного висновку, що Василь Барка, виявивши спочатку неабиякий хист, зійшов пізніше на фатальні манівці поета — „пророка”. А сталося це, либонь, унаслідок подіяння на нього клерикальної еміграційної кон'юнктури та голосів отих, згадуваних вище критиків. Він узяв

собі в голову, що може стати новим пророком, новим Сквородою. Але він спустив з уваги те, що пророки були можливі тільки в примітивному суспільстві давніх часів, а теперішні часи потребують не пророків, а науковців-дослідників, винахідників, інженерів, лікарів, мудрих державних та громадських діячів.

Цей його „шлях” чомусь уявляється мені у вигляді спіралі: почавши з ширшого кола, він став пізніше крутитись доосередньо і так дійшов до мертвого безвиходу. І мені здається, що цей безвихід він сам сконстатував в одному місці отієї статті про поезію. „Вершинна творчість в поезії, — пише він, — завжди виходила з внутрішнього відчуття живої духовної правди, навіть якщо для неї треба зрештис всього в житті і обернутися в старця (в жebraка — пояснення для галичан — В. Ч.) з загрозою голодової смерті”.

Що то за поезія, що вимагає „голодової смерті”? Жива поезія вимагає боротьби за її здійснення!

Це моральний аспект Барчиного безвиходу. А щоб читач уявив формальний безвихід його поезії, я раджу порівняти отой, згаданий на початку цієї статті образ танцюристки з однією „поезією” з останньої його збірки:

СТЕП

В хустині та в зеленій
скарб скарбу: золотно, як з моря, зберігає.
Гойднеться! думас.
З роаялю хмар грезет розливсь,
дихання скрипок віс.
Травини трепет —
сущівть сопілки.
Гойднеться! думас.

Це, як бачимо, і наслідування Тичини, і... просто нісенітниця, справді, щось від крикливства, а не поцеловане людське мовомислення чи мовне образотворення.

Я пишу це все з болючим усвідомленням загибелі яскравого таланту. Знаю, що йому вже не можна давати „критичних порад”: він уже в такому віці й стані, що ніяким порадам не піддається. Ба більше, він уже, як той цвях: що більше його бий, то глибше заходить у дерево.

Знаю також, що йому важко прощати ворогів своїх („щиро простити образу в стані озлоблення вимагає героїзму”, пише він у „Жайворонкових джерелах”), уже раз був об'єктом його гніву, — знаю це, але пишу. Та я хочу також, щоб він знав, що я не ворог йому, що щирий, доброзичливий критик — більший поетові друг, аніж нещирий облесник. Я знаю одного його „приятеля”, що в вузькому колі назвав його „Жайворонкові джерела” графоманством, а в газеті написав, що це мало не геніяльна річ.

Коли Ви хочете допомогти “Новим Дням” то користайтесь з послуг осіб і фірм, які оголошуються в нашому журналі. Вони допомагають розбудові журналу, то наш обов'язок допомогти їм.

В таких випадках не забудьте покликатись на наше оголошення.

КОРИСНЕ ВИДАННЯ

**Ігор Качуровський, "Новеля як жанр".
Видавництво "Перемога", Буенос Аїрес,
Аргентина.**

У нас, на еміграції, число письменників і кількості посібників з теорії літератури перебувають у різкій диспропорції. Для того, щоб перелічити все хоч скільки-небудь цікаве, що в нас публікується на протязі цілого року з питань літературознавства, включаючи й журнальні та газетні статті, мабуть, буде забагато й двох сторінок цього журналу.

Серйозному авторові, який би хотів систематично працювати над піднесенням своєї письменницької кваліфікації, але не володіє як слід чужою мовою, просто неможливо знайти відповідну літературу українською мовою, яка б стала йому в належній пригоді.

Не краще становище й з нашою літературною критикою, яка після періоду "відродження" таборових часів неухильно занепадала і кількісно і якісно. З різних причин чимало наших "присяжних" критиків замовкло — чи то в наслідок того, що їм тепер доводиться "пописуватись" в інших ділянках, які з літературою не мають нічого спільного, чи то в зв'язку з занепадом громадського інтересу до літератури, чи, може, й тому, що нашим чільним критикам не вдалося спрямувати літературний процес на еміграції в бажаному їм напрямі.

У критично-рецензентському секторі нашої періодики запанувала так звана "дружня критика", аматорська й дуже часто малограмотна, яку пишуть здебільшого приятелі рецензованого автора або "пресагенти" певного ідеологічного середовища чи просто групки.

Як не парадоксально це звучить, але найменше літературної критики (а також статей про літературну техніку) в "Українській Літературній Газеті", яка пише про що завгодно, тільки не про те, про що їй писати б належало. Лише зрідка вона "відписується" навіть на досить значні книжні появи блідими, невиразними, начебто з великою нехиттю написаними рецензентськими замітками, які авторові мало що можуть дати.

На такому тлі загальної вбогости нашої літератури з реторики і композиції особливо приємно відзначити ті видання, що вряди-годи з'являються, особливо коли ці видання написані компетентно й розраховані на початківців чи взагалі мало досвідчених авторів.

До таких видань належить видана окремою брошурою популярна довідка, або, як її ще називає автор, "кишенькова монографія" Ігоря Качуровського "Новеля як жанр", що цього року з'явилася на світ у далекому Буенос-Аїресі. Треба відзначити, що це вже не перша праця Качуровського з теорії літератури і за нею мають з'явитися інші.

Як це підкреслює й сам автор брошури, в ряді країн літературознавці не вирізняють новелю як особливий прозаїчний жанр — напр., у США і в СРСР. Качуровський має слушність, коли пише, що не існує й української новелі як поняття — хоч наша література, як еміграційна, так і двадцятих років рябіє різного роду новелями.

Проте новелями в нас здебільшого називали й продовжують називати безсюжетні оповідання з претенсією на особливу психологічність, дуже часто сентиментально-банальні, імпресіоністично "розхристані" або романтично невиразні. Взагалі безсюжетність стала в нас свого роду традицією — може й тому, що написати добре сюжетне оповідання іноді значно трудніше, ніж описувати "пере-

живання" чи розпливатися на папері не продуманими як слід враженнями.

"Кишенькова монографія" І. Качуровського корисна тим, що говорить про те, що не всяке безсюжетне оповідання є новелею, що, навпаки, новеля мусить мати пунту — свого роду сюжет і майстерно зроблена новеля зовсім не легша від сюжетного оповідання.

Шкода лише, що Качуровський не зупинився докладніше на психологічній новелі, бо саме в цьому жанрі й намагаються писати наші автори коротких оповідань. Новеля-анекдот трапляється в нас досить рідко.

Зокрема, оскільки І. Качуровський наприкінці своєї брошури згадає деякі новелі нашої еміграційної літератури, йому треба було б бодай стисло розібрати кілька конкретних творів, щоб наочно показати, в чому полягає їх недосконалість — ота недосконалість, що вимагає ставитись до цих "новель" із "знижкою на українство". Коли вже ми від цієї знижки відмовимось?

Справедливість вимагає підкреслити, що в короткий розмір своєї "кишенькової монографії" Качуровський постарався вкласти якнайбільше. Він стисло виклав історію новелі в світовій літературі, не лише назвав ряд найвизначніших новель, а й коротко переказав їх фабули.

До сказаного І. Качуровським може слід додати, що коріння західної новелі (щодо техніки й матеріалу) сягають аж у східну, зокрема індуську літературу. Елементи новелістичної фабули є вже в такому творі давньої індуської літератури, як "Панчатантра" (понад 300 років до нашої ери). Новелоподібних оповідань немало в античній літературі ще до Петронія, наприклад, у Геродота, який під впливом східного письменства викладав свій історичний матеріал у вигляді ланцюга окремих новель.

Можна було б доповнити наведений Качуровським список античних і пізніших новель рядом нових назв. Як не згадати, напр., "Кентерберійські оповідання" Чосера? Досить відомі німецькі новелі Гете, Віланда, Кляйста, романтиків Тіка, Грільпарцера, Айхендорфа, Гофмана, а в новітні часи — Т. Мана, Штрауса та інших, у російській літературі — крім Пушкінових, новелістичні за своїм характером оповідання Гоголя, Толстого, Лескова й інш., в англійській — новелі Стівенсона, Кіплінга, Джойса і т. д.

Качуровський дає досить докладний — як на розміри його брошури — розгляд жанрових ознак новелі, розбирає різні дефініції новелі, її місце серед інших жанрів художньої прози, розглядає різні ускладнення в будові новелі, циклізацію новелі, підвиди новелі й, нарешті, хоч і надто коротко, спиняється на новелі в нашій літературі.

У зв'язку з різноманітністю новелістичного оповідання, яке в новітні часи ввібрало в себе всі літературні стилі, дати сьогодні задовільно всеосяжне визначення новелі як специфічного жанру, власне, вже неможливо. Часто новелістичність якогось окремого твору становить не стільки його жанр, скільки його другорядну стильову ознаку.

Наприкінці хочу коротко спинитися на мові брошури І. Качуровського. Подеколи в нього трапляються неваді або не продумані як слід формулювання. Напр., в одному місці він пише таке: "...підносить реалізм на висоту містики". Звичайно, твір з елементами містики вже не є реалістичним. Подруге, вважати містику за "висоту" — вельми суб'єктивно й спірно.

В іншому місці Качуровський пише про якусь новелю, що вона "побудована на нюансах людської психології".

Треба сказати, що твір, у якому немає нюансів людської психології — не є літературним твором, а автор, який не вмів бачити таких нюансів — не письменник.

У мові брошури є кілька невластивих нашій літературній мові слів і виразів, напр., "дурак" замість "дурень", "скінчив з собою" замість "учинив самогубство", "підлягає закону" замість "підлягає законові", "обмежуємось на перелікові" замість "обмежуємось переліком", "розв'язка витікає" замість прийнятого нашими кращими стилістами "розв'язка випливає". Приголосний "л" у чужих іменах і словах передається непослідовно — то через "ль", то "л".

Треба, однак, підкреслити, що зазначені вище дрібні недоліки чи авторові недогляди аж ніяк не зменшують загальної вартості "кишенькової монографії" І. Качуровського. Рекомендуємо її не лише нашим письменникам, але й усім, хто цікавиться питанням літератури.

В. Сварог

Юрій Ф. Шумовський. ПІД ГАРЯЧИМ СОНЦЕМ АФРИКИ. 37 ілюстрацій та мапа Французького Судану із зазначеними шляхами авторових експедицій. Стор. 171. Друком і накладом Видавничої спілки "Тризуб". Вінніпег, Канада, 1956. Ціни не зазначено.

Книга містить такі розділи: 1. Життєпис автора; 2. В далеку дорогу; 3. З чорної Африки; 4. У місті Даккарі; 5. Африканське торговище-базар; 6. В Судані; 7. Бамако; 8. Перші враження на Кулюбі; 9. До Кумбі-Сале; 10. Гості в пустині; 11. Ніч в африканській савані; 12. Над рікою Нігер; 13. Гостина у Тарзана; 14. Африканське село; 15. Екзотика муринського села; 16. Легенда старого мурини; 17. "Там-там"; 18. Муринські танці; 19. Чари й чарівники в Африці; 20. Життя мурини; 21. Похорон у муринів; 22. Історія маски та вживання її у муринів Африки; 23. Культ рослин в Африці; 24. Культ змії у народів світу, а зокрема в Африці; 25. Дещо про плазунів Африки; 26. Пригоди з Сангі; 27. Загублені нащадки народу Божого у чорній Африці; 28. У місійній дорозі; 29. Туніс.

Навіть самі ці наголовки викликають велику цікавість: подибуємо серед них географічні назви, про які нічого не чули, або чули дуже мало. І справді, чи багато ми знаємо про Африку? Дехто може навіть обуритися на це питання, згадавши Єгипет, Картагену, її війни з Римом. Згадає, звичайно, про Альжир, Туніс, Марокко, колонії або новоутворені держави. Можливо, дехто згадає ще про Південно-Африканський Союз, кол. Бурську й Оранжеву республіки, хоч мало хто вже пам'ятає про героїчну боротьбу бурів з англійцями за свою незалежність.

Так, чимало людей знають або й добре знають про ці, особливо старовинні держави, знають з газет про боротьбу в Альжирі тощо. Та звернімо увагу, що території цих стародавніх держав, новоутворених або колоній, про які згадуємо, положені на березі Середземного моря, дуже близько від європейських берегів. Південно-Африканський Союз далеко на півдні Африки й теж близько океанських берегів. А чи багато ми знаємо про "серце Африки", про її центральну частину, про її людність, колишнє життя й культуру? Треба визнати, що знаємо дуже мало або й зовсім не знаємо.

Згадана книжка о. Ю. Шумовського тому й особливо цікава, що він пише про своє перебування, свою наукову працю саме в центрі Африки.

Однак, треба згадати бодай кількома словами про небуденну особу самого автора. О. Юрій Федорович Шу-

мовський, закінчивши Православний Богословський Факультет Варшавського університету, р. 1932 прийняв священничий стан і провадив пастирську, педагогічну та громадську працю до 2-ої світової війни на Волині.

Ще будучи студентом археологічного факультету, Юрій Федорович вивчав і передісторичну археологію, працював на розкопинах і сам зробив багато цінних розкопін та відкрив на Волині. Добути з розкопін речі становлять цінні збірки, а ім'я о. Шумовського стає відомим у науковому світі.

На еміграції з 1944 р. о. Шумовський працював як археолог у Німеччині й Франції, а року 1951 йому запропоновано працювати у Французькому Інституті Чорної Африки в Судані.

Приймаючи до Африки, не знаючи ще тубільної мови, працюючи в незнайомих умовах життя, о. Шумовський, проте, спромігся за два роки створити Археологічну секцію при цьому Інституті та перший археологічний

Віра ВОРСКЛО

ЛИСТИ БЕЗ АДРЕСИ

**

Мене покинеш ти, мов літо сад,
Залишивши чуттів достиглі грона.
Не буду звати я тебе назад
І повертати молодости дзвони.

Моя суперниця вродлива й молода
— Не може ж у старих дівках світлі! —
Тому я їй у дар тебе віддам,
Щоб щастя всім було на цьому світі.

**

Червоний пух зелених птиць
Упав землі на груди.
Згубило сонце славу й міць,
Засумували люди.

Гра осінь на дощу струні
А вітер свище сольо:
"Ой, сумно, сумно так мені,
Так сумно, як ніколи".

Маліють дні немое гриби,
А ночі пнуться вгору,
Маліє радість, щастя й ми —
Зна вже прийде скоро.

**

Мій смуток стелиться позовклим листям,
А мрії в'януть десь там за вікном,
І юнь моя тепер мені не сниться,
Немов була незбагнена давно.

Тече вином багряним сумно осінь,
Прощально мають крила журавлів.
Хмільного смутку досить, досить —
Вже відпливли у далеч кораблі.

До мене тільки дощ іде у гості,
І, мов вівчар, жене отари хмар.
І вітер скаржитися і щось благально
просить,
А в мене скарб лише один — тягар.

Н О В І Д Н І, Л И С Т О П А Д, 1958

музей у Судані, на посаді директора якого о. Шумовський працює й тепер. Понад 20 наукових праць французькою мовою написав о. Шумовський і більше як сто статей, репортажів та різних праць українською та іншими мовами.

Така, повторюю, небуденна постать нашого земляка.

Книга його знайомить нас з особистими переживаннями, спостереженнями й науковими експедиціями в Судані.

Автор знайомить нас і з природою описуваних місцевостей, людністю, її звичаями, легендами. Пише він, зрозуміло, і про свою працю, але пише легко, зрозуміло й цікаво і для нефахівців.

Треба особливо відзначити надзвичайно людяне ставлення авторове до місцевої людности. Ставиться він до неї з великим співчуттям і симпатією. Щоправда, інакшого ставлення й не могло бути в українського православного священника й вченого.

Як уже зазначено, книжку читається надзвичайно легко: мова авторова, хоч і трапляються в ній провінціалізм, поправна. Пише він просто, жваво й цікаво. Тридцять сім ілюстрацій, умічених в тексті, ще більше підносять інтерес до тексту.

Чимало легенд, описів пригод під час полювання тощо батьки можуть використати, переказуючи своїм дітям.

Отож, треба дуже й дуже рекомендувати цю книжку, що має повне право посісти почесне місце в нашій хатній бібліотеці.

На закінчення треба звернути увагу на одне твердження Видавничої спілки "Тризуб", що потрапило до життєпису авторова. Підписана під цим життєписом спілка "Тризуб" зазначає: "Юрій Федорович умів сполучити своїх три головних професії: священника, педагога та археолога. Це в сучасну добу фактично було і є одним випадком серед православного духовенства, щоб рівнобіжно з пастирською працею священник спромігся досягти ще й значних результатів у науково-археологічній праці".

Необізнаний читач може зрозуміти, що серед православного духівництва "в сучасну добу" нема ані вчених, ані журналістів.

Це цілком невірно: православне духівництво різних народів мало й має видатних учених. Перелічувати їх імена забрало б багато часу й місця.

Однак, треба назвати хоч одне ім'я. Це ім'я одного з найвидатніших учених сучасної доби Митрополита Української Православної Церкви в Канаді Високопреосвященнішого Іларіона (проф. д-ра І. Огієнка). Про його значення як ученого, педагога й журналіста не може бути двох думок. Отож чи варто було спілці "Тризуб" висловлювати таке "твердження"? **В. Ірпінський**

ГАННА МАЛІЄВА-ТАГАЇВА

40 років сценічної діяльності.

Це було влітку 1944 р. в Старому Самборі. У невеличкій залі колишнього товариства „Сокіл” знайшла творчий притулок група харківських акторів. Іде класичний водевіль „Бувальщина”. Здається, легше всього власти у ремісництво і зробити заявлену розвагову виставу. Проте, цього не стається. Від ролей Химки (Ганна Малієва-Тагаїва) та її партнера (сцени й життя) — Михайла Тагаїва віє подихом глибокого гуманізму і старий водевіль здобуває нові фарби.

Після водевіля — „Катерина” Аркаса. Комічна Химка перетворюється в трагічну матір Катерини. І переконуєшся у різносторонньому обдаруванні Ганни Малієвої-Тагаєвої — акторки й співачки...

Ганна Леонтіївна народилася 1894 р. в Харкові. З 1913 р. вчилася співу у професора П. В. Голубева. У 1918 р. вийшла на професійну сцену, як співачка, увійшла до української трупи відомого антрепренера й актора Левка Сабініна. У першому сезоні співала Оксану та Одарку („Запорожець за Дунаєм”), Катерину й матір („Катерина”), Марусю — („Чорноморці”), Кулину — („За Німан іду”). На другий сезон ре-

пертуар Г. Л. поповнився заголовними ролями „Наталки Полтавки” та Циганки Ази”, а також Хотиною („Сорочинський ярмарок”). Підчас гастролей в трупі відомого кривфея Панаса Сакаганського вона була партнеркою його в „Наталці Полтавці”, „Запорожці за Дунаєм” (Одарка), в „Сорочинському ярмарку” (Хотина), „За двома зайцями” (Мотря).

З 1923 р. розпочинається праця

Г. Л. в державних українських театрах. Репертуар її поширюється від побутового до сучасного українського та європейського. Вона брала участь у виставах, керуваних такими визначними режисерами, як О. Загаров, І. Юхименко, А. Рожківський, Л. Клещев, В. Василько та інші.

З 1931 р. Г. Л. з успіхом вписує і працює в музкомедії, співаючи Мімозу („Гейша”), Цимру („Цинову сторінку у своїй творчості ганський барон”), графиню — („Мартин-Рудокоп”) та інші. З належним успіхом виявила себе і в опері, співаючи провідну партію в „Гальці” та Надію в „Аскольдовій могилі”.

З 1935 р. перейшла на старші ролі характерного плану. Цього року торонтський глядач з насолодою бачив цього заслуженого майстра в ролі Дарії Іванівни Дзюби у комедії І. Кочерги „Фея гіркого мигдалю”.

Ім'я Г. Л. та її чоловіка, М. П. Тагаєва, належить до митців театру „абсолютно замовчуваних” по „тому боці”. Така мовчанка — тільки стимул для їх мистецької діяльності.

Сподіваємося, що українське громадянство належно відгукнеться в дні 40-літнього служіння нашій сцені Ганни Леонтіївни Малієвої-Тагаєвої. **В. Ревуцький**

ДО ВСІХ ЧИТАЧІВ НАШОГО ЖУРНАЛУ

(Продовження з 2-ої стор. обкладинки)

я, — за своєю засадою вірити людям взагалі, а своїм найкращим у світі читачкам зокрема, — шлю їй журнал і далі. Думаю: дівчина ж не відмовилась, то заплатить. Часто ж так буває: нема часу, забулась, нема настрою, нема грошей, якісь клопоти і т. д. Раптом одержую лайливого брутального листа: Не шліть мені журналу, бо ви сякий-такий не соборник і т. д. А що вона винна за три числа журналу, то ні слова!

Розумію, що панна Люба може мене ляяти, що вона в перший-ліпший день може відмовитись від журналу, ну, але я б на її місці у такому випадкові негайно заплатив би за все. Причина її невдоволення була одна: я „походив” по „Гомоні України” за брутальний наклеп на Р. Василенка, В. Ревуцького й Д. Чуба. Але коли „Г. України” напав на чесних людей, то панна Люба від „Гом. України” не відмо-

вилась, редактора його не вилаяла і не написала йому, що „ми, молоді, думаємо соборно...”

Найгірше, що я міг би зробити в цьому випадкові — видрукувати її листа, але не хочу того робити, зважаючи на її молодість (вірю їй, що вона справді молода!) і на те середовище, у якому вона, бідна, вихована.

Таких боржників набереться в мене на яких півтори тисячі долярів. Я щоправда, завжди кажу: „Сталін більше взяв у мене, та й то дуба дав,” але не все я даруватиму. Я намагаюся нинішніше повестися з передплатниками, то прошу відповісти мені тим самим. Дуже шаную тих передплатників, які чесно відмовляються, заплативши борг. Навіть, як вони лають мене, то й тоді я їх шаную.

5. Не всім відповідаю, а як відповідаю, то не завжди вчасно і дехто з читачів вважає це неувагою до нього. Кожен лист, залишений без відповіді, це не тільки цвях у власну домовину видавця, а ще й найбільша неприємність для мене. У мене тоді вра-

Penmans

ЖАДАЙТЕ!

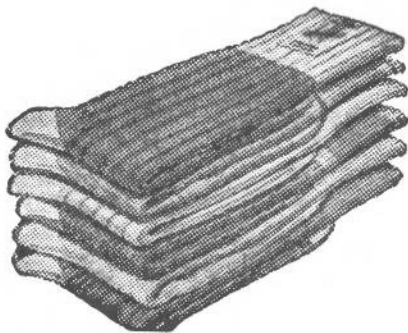
ПЕНМАНОВІ

РОБОЧІ СКАРПЕТКИ

ТРИВКІ
РОБОЧІ СКАРПЕТКИ

У широкому виборі
РОБОЧИХ СКАРПЕТОК
ПЕНМЕНС

знайдете кожний стиль і
грубість, що вам потрібні.
Які з них ви не вибрали б,
буде це найкраще, що за
таку ціну можете купити.

ТЕЖ СПІДНЯ ТА ВЕРХНЯ БІЛИЗНА
СЛАВНА ВІД 1868 р.

WS10-4

З МІСЦЕВОГО ЖИТТЯ

З'їзд СУЖЕРО В КАНАДІ

У середині жовтня ц. р. в Торонті відбувся черговий річний (8-ий) з'їзд СУЖЕРО (Союз українців жертв російського комуністичного режиму). З'їзд відбувся дуже успішно, було коло 100 делегатів, а разом з гостями за два дні у з'їзді взяло участь коло 150 осіб. З'їзд був діловий, а не пропагандивний, заслухано цілий ряд звітів, обговорено працю організації за миналий рік, намічено напрямки дальшої праці.

На з'їзді прийнято політичну резолюцію, винесено цілий ряд ухвал-вказівок головній управі на наступний рік.

На голову СУЖЕРО обрано П. Волниняка, а в члени головної управи В. Літвінова (перший заступник і орг-референт), В. Корженієвського (секретар), К. Симаговську, Ф. Бойка, Г. Романенка, М. Костюка, П. Копила, П. Канарейського та С. Фініковського.

До дорадчої ради обрано О. Сосну, Ю. Булата, А. Степового та М. Приходька.

Обрано також контрольну комісію та товариський суд.

Праця попередньої управи на чолі з О. Сосною визнана за цілком добру: організація зросла чисельно, зміцніла морально й матеріально.

Між іншими ухвалами з'їзду є окрема ухвала, якою запрошується почесного голову СУЖЕРО — голову УНРади й визначного письменника, І. П. Баграного, приїхати в Канаду для зустрічі з українським громадянством.

ження, ніби я повернувся спиною до людини, яка переді мною скинула капелюха. Але зважте, дорогі читачі, що я десятий рік ось уже роблю роботу, на яку треба найменше трьох кваліфікованих робітників. Це вам скаже кожен, що хоч трохи розуміється у видавничих і редакторських справах. Нічого не вдію — еміграційні умови (малий наклад) не дають змоги працювати нормально. Тому прошу зрозуміти, що я добре і вчасно всього зробити не можу і не завжди можу відповісти на все і всім: відповідатиму, то журнал не вийде і тоді все наше листування буде безпредметним.

6. Місяць жовтень — місяць книги. Усі видання ведуть пресову кампанію. Я її не веду. Нічого не прошу, але як хтось може приєднати хоч одного передплатника, то це було б найбільше, що можна зробити журналові сьогодні. А це така річ, що кожен наш читач зробити може. Урахуйте, що кошти друку, порівняно з першими двома роками існування журналу, подвоїлись, я ж за 9 літ підняв передплату лише раз на 0.50 дол., та й то тільки для Канади і США. Я не лякаю нікого, але матеріальний стан видавництва сьогодні гірший, ніж був яких 5-6 літ тому. Правда, я гордий з того, що „Нові Дні” єдиний журнал на еміграції, який існує без дотації. Та це існування не таке легке, як декому здається. І не так запевнене існування журналу, як дехто

думає, мовляв, Волиняк такий, що якимось то зробить... Дуже приємно, як у тебе вірять люди, але вище власної голови я таки не підскачу.

Тому прошу:

Приєднайте якогось завалюшого передплатника!

Це може зробити кожен, хто тільки захоче, бо журнал наш не такий уже й поганий і поширений він ще так мало, що зробити це цілком можливо.

П. Волиняк

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх клас українських шкіл на еміграції:

1. Л. Дєполович

БУКВАР

Четверте поправлене видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії й Австралії — 10 шілінгів

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої класи

Третє поправлене й поширене видання

Ціна: у Канаді і США — 1.10 дол.,
в Англії й Австралії — 10 шілінгів

3. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої класи

Друге збільшене видання (більший формат і виразніший та більший шрифт)

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії й Австралії — 10 шілінгів

4. Петро Волиняк

ЛАНИ

Читанка для четвертої класи

Друге поширене й поправлене видання (збільшено кількість сторінок, збільшено шрифт і формат сторінки).

5. Петро Волиняк

ДНІПРО

Підручник з історії української літератури і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу. Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії й Австралії — 10 шілінгів

6. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(Фонетика й морфологія).

Підручник пристосований до українських еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії й Австралії — 10 шілінгів

Замовляти в „Нових Днях”. Школам і книгарням та церковним громадам — відповідна знижка.

ВЕЛИКА МЕБЛЬОВА КРАМНИЦЯ БУРЛАКОВА

КЕЛУАТОР

Великий вибір хатніх і конторських меблів.

Електричні прилади та інше.

Читачам „Нових Днів” — спеціальна увага і знижка.

BURLACOFF'S FURNITURE

619 Queen St. W.

Toronto, Canada.

Tel. EM 8-6812

ПРЕСОВА КОНФЕРЕНЦІЯ З Я. СТЕЦЬКОМ

31 жовтня в помешканні тижневика "Гомін України" відбулася пресова конференція з головою ЦК АБН п. Ярославом Стецьком.

На пресовій конференції були присутні редактори української преси з Торонта і частково з Вінніпегу (п. Г. Мазурик з "Канадійського Фармера"), представники від англомовного щоденника "Торонто Дейлі Стар" та тижневика "Сатердей Найт" (п. Вудсайд), а також і представники етнічної преси в Торонті.

Господарем зустрічі був інж. Безхлібник, який інформував присутніх про п. Я. Стецька і завдання АБН.

На запитання п. Я. Стецько відповідав досить обережно, у всіх його відповідях відчувався пропагандистський момент і страх перед власною сміливою думкою і оцінкою сучасного стану поза залізною завісою, а зокрема в Україні. Якщо порівнювати стан в Україні в передвоєнних часах і аж до смерті Сталіна з сучасним станом, то ніхто не сумніватиметься у величезних змінах: ситуа-

† ПОМЕР ІВАН СЕМЕНОВИЧ ФЛОРИНСЬКИЙ

23 жовтня 1958 р. в Торонті помер Іван Семенович Флоринський.

Покійний народився 25 вересня 1890 року в с. Підви́соке на Уманщині в селянській родині. Освіту здобув у Києві — четверта гімназія і юридичний факультет Київського університету. У час Української Народньої Республіки займав посаду секретаря канцелярії Державного банку. Після окупації України росіянами перейшов на педагогічну працю.

Покійний був одним із засновників і першим завідувачем кооперативного технікуму в Кам'янці-Подільському. Пізніше викладав на Вищих курсах українознавства в Харкові, а також працював мовним редактором у педагогічному видавництві.

Все життя був переслідований поліційними більшовицькими органами, як свідомий українець і учасник відбудови української незалежної держави.

Осиротив дружину, сина (одного з наших співробітників) і невістку.

Висловлюємо шире співчуття родині Покійного.

Вічна пам'ять цій чесній людині!

Редакція.

ПІД ПРОТЕКТОРАТОМ УСІХ ХОРІВ ТОРОНТА

У суботу 29 листопада о 8-ій годині вечора в залі

MASSEY HALL

виступить з концертом

ХОР «ДУМКА»

Ласкаву співучасть приймають:

Ш. ОРДАССІ-БРАНЬСЬКА, сопрано
(Солістка Метрополітан Опери)

В. БРАНЬСЬКИЙ, баритон

Р. СТЕЦУРА, акомпаніамент

Квитки: Арка, Плай-Батурст, Плай-Квін, Базар, Вікторія Гріл.

Діловий комітет.

ція в СРСР цілком змінилася. Я далекий від думки, що в СРСР тепер рай земний, але залізна заслона прорвана (хочби листи й пакунки, туристи, доступ преси, виїзди артистів і туристів із СРСР і т. д.), матеріальний і моральний стан населення трохи злагіднено. Порівняно з добою Сталіна — це величезні зміни. З цього треба зробити висновок, що в змінених обставинах революційним силам поневолених народів у боротьбі з російським окупантом треба б застосувати змінену тактику. Натяку на зміну тактики у зв'язку із зміною обставин у виступі Я. Стецька я не помітив: він цієї різниці в обставинах не бачить і бачити не хоче.

Найлегше сказати: нічого не змінилося, Хрущов зробив полегші з тактичних мотивів. Тоді нема потреби думати, аналізувати, шукати нових засобів боротьби з окупантом, бо... нічого ж не змінилося.. Хай вибачать мої шановні колеги з бандерівського руху, але така настанова свідчить лише про лінь і оспалість розуму, якщо не про щось гірше. Припустімо, що то лише зміна тактики в Хрущова. То чи можна на зміну тактики ворога відповідати старою тактикою? Та я переконаний, що то не лише зміна тактики отак собі, від доброго Хрущового настрою чи характеру: ні, ця зміна тактики обумовлена змінами в світогляді населення СРСР, зокрема в Україні, після війни, коли Україна довгий час була поза засягом влади окупанта. Обставини вимагали зміни тактики, бо інакше грожала смерть режимові. КІРСОюзу (не один Хрущов!), щоб рятувати режим, почала шукати доріг до згоди з населенням країни. От і зміна тактики, яка криє в собі приховану потенційну загрозу режимові, а також утруднює й визвольну боротьбу поневолених народів. Тому нас тепер зобов'язує чуйність до змін і настроїв в Україні і відповідна зміна тактики, або... поразка через неспроможність правильно оцінити становище і відповідно застосувати методи боротьби.

Мені здається, що п. Я. Стецько цього не розуміє, бо на моє запитання, чи він вважає, що Хрущов спроможеться повернути до сталінських методів терору, чи в нього не вистачить на це сили, Я. Стецько відпові-

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВІШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ

ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: RO. 9-7193

викрутом: — Я вважаю, що в СРСР ніяких змін нема, є лише тактика...

Якщо так відповідати на таке питання, то нема сумніву, що бути вождем "на цілий світ і на околиці" дуже легка професія. І таким "вождем" може бути кожен. Можливо, що навіть і така невеличка людина, як я, на таке становище надавалася б...

П. Волиняк

ВИНЯТКОВО ЦІКАВІ ДОПОВІДІ

Літературно-мистецьке стоваришення „КОЗУБ” 23 листопада ц. р. о 4-ій годині дня в залі Народного Дому в Торонті влаштує доповідь артиста Йосипа Гірняка (Нью-Йорк) на тему: „Десять років українського театру в Америці”.

Після доповіді художнє читання: Йосип Гірняк — „Сини” В. Стефаніка і „Чухраїниці” Остапа Вишні, Олімпія Добровольська — українські народні казки і казки Наталі Забіли. Художнє читання буде виконано за звукозаписом студії Й. Гірняка.

30 листопада ц. р. „Козуб” улаштує в залі УНО (Торонто) доповідь доцента Івана Кошелівця, який приїхав на короткий час з Німеччини, на тему: „Життя в Україні у світлі сучасної української підрадянської літератури”.

На обидві доповіді управа „Козубу” запрошує все українське громадянство.

РІЧНИЙ З'ЇЗД ОДУМ КАНАДИ

У жовтні ж ц. р. в Торонті відбувся черговий з'їзд ОДУМ-у Канади. Це був один з найчисленіших і цікавіших з'їздів цієї юнацької організації. З'їзд заслухав доповіді: М. Дальнього — "ОДУМ у моєму розумінні" (про можливості й перспективи розвитку ОДУМ-у) та О. Яворського — "Наш національно-державний світогляд".

З'їзд обрав нову управу в такому складі: Ів. Пишкало — голова, М. Клименко (перший заступник), Галя Романенко (секретар), М. Гринь, Ю. Мохонь, І. Дрозд, М. Балдецький, Є.

Криворучко, І. Федоришин — члени головної управи.

До ЦК ОДУМ-у від Канади обрали: Ів. Пишкало, М. Гриня, М. Клименка, С. Фірка.

З'їзд прийняв резолюції та ухвали, обрав також контрольну комісію та товариський суд.

Ю ВІЛЕЙ

ПРОФ. ІВ. ВЛАСОВСЬКОГО

18 жовтня в залі православної катедри св. Володимира в Торонті відзначено 75-ліття з дня народження та 50-ліття наукової та педагогічної діяльності проф. Івана Федоровича

Власовського, визначного українського церковного історика.

Підготовчу працю до ювілею виконував спеціальний комітет, створений із представників понад 20 українських організацій Торонто. Комітет очолював М. Муха (від православної братства св. Володимира).

Проф. І. Власовський сьогодні є чи найвизначнішим нашим церковним істориком. Його велика (чотири томи) праця "Нарис історії Української Православної Церкви" сьогодні є найвизначнішим твором з історії української церкви. Три томи цієї великої праці вже вийшли з друку, четвертий том друкується. Два перші томи вже вийшли з друку також у перекладі англійською мовою. Видає цю капітальну працю Українська Православна Церква у США.

Ця праця нашого вченого — великий вклад у нашу історичну науку. Вона ґрунтована на унікальних документах з часів відродження нашої церкви в Україні, її характеризує справжня наукова об'єктивність та відсутність пропагандивної мети.

У ювілейному обіді взяло участь понад 200 осіб, прочитано кілька десятків привітань з усіх кінців світу, в тім числі від усіх українських ієрархів. Перед вечером в катедрі св. Володимира архієпископ Михаїл відслужив вечерню і молебін за здоров'я і дальші успіхи ювілята та його дружини.

Проф. І. Власовському — найкращі побажання від читачів і співробітників "Нових Днів"! П. Волиняк

UNIVERSAL HEATING

ТОРОНТО

УСІ ВИДИ ОПАЛЕННЯ:

Повітряне,

Водяне,

Парове.

Помпи та ойл борнери

Ремонт різноманітних опалювальних апаратів.

У разі потреби телефонуйте на телефони:

LE 4-8041 або EM 6-4863

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ
В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охїтва

Продаємо добре, чисте вугілля, маємо на складі тверде вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугову.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro Junction — Tel.: AM 1-1371

Watson's

ВАТСОНОВЕ
ГАЧИЦЕ
ФРАНЦУСКОГО ТИПА

396

Прильобуєш се, лаке су и удобне... фино предене од меког памука... гладак поруб.. еластичан појас целом ширином као и двоструко постављена кесица — чврсто подупире. Пристале мајице.

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи
Оіл Борнери та напрери.

J. KIRICHENKO
134 DOVERCOURT RD.
TORONTO, ONT.

PHONE: LE. 2-8829

У СПРАВІ КУПІВЛІ Й ПРОДАЖУ РЕАЛЬНОСТЕЙ

звертайтесь

до

найбільшого українського бюро продажу
реальностей

R. CHOLKAN

Real Estate Ltd.

527 Bloor St. W.

Toronto, Canada

LE2-4404

ГОТЕЛІ — КАМ'ЯНИЦІ — ДОМИ

— ПІДПРИЄМСТВА

УВАГА! РІДКІСНІ КНИЖКИ

1. М. Ю. Шаповал — СХЕМА ЖИТТЄПИСУ.
Автобіографія і спогади.
 2. М. Ю. Шаповал — ЩОДЕННИК.
Від 22. II. 1919 до 22. II. 1932 р. Ціна 1.00 дол.
 3. М. Ю. Шаповал — Гетьманщина і Директорія.
Спогади про організацію повстання
проти Скоропадського. Ціна 2.00 дол.
 4. П. Богацький, М. Шаповал і А. Животко —
УКРАЇНСЬКА ХАТА. Спогади про роки 1909-1914
Ціна 1.00 дол.
 5. С. Зеркаль — НАЦІОНАЛЬНІ І РЕЛІГІЙНІ ВІДНОСИНИ
НА ЗАКАРПАТТІ. Опис історичних границь, коло-
нізації, денационалізації і асиміляції Закарпаття.
Таблиці, графікони, мапи. Ціна 1.00 дол.
- Книжки висилаються за плату вперед. Книгарням
і кольпальтерам відповідна знижка.
Замовлення адресувати:

Ukrainian Community Word
Post Office Box 103
BROOKLYN 25, N. Y., U. S. A.

3-4

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, формат:
10 x 7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи
Слищенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольо-
рова, гарний папір. Ціна — \$0.90.

РАЙДУГА — збірка для дітей молодшого віку,
стор. 16, формат 10 x 7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний
папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольо-
рах. Ціна — \$0.35.

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ
І СРІБЛЯСТУ РИБКУ, стор. 16, формат 10 x 7 ца-
лів. великі на всю сторінку ілюстрації, обкладин-
ка в 2-ох кольорах. Ціна — \$0.40.

“СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА” — збірка для дітей
молодшого віку, стор. 16, формат — 10 x 7 цалів,
33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, об-
кладинка в двох кольорах. Ціна — \$0.35.

“РУКАВИЧКА”, стор. 16, формат 10 x 7 цалів,
великі й гарні ілюстрації, кольоровий друк.
Ціна — \$0.40.

Замовляти в “Нових Днях”.

Приймається передплата на дитячий місячний
журнал

СОНЯШНИК

Журнал має 20 сторінок друку, багато ілюс-
трацій, друкується на гарному папері, кольо-
ровий друк.

Передплата на рік:

Канада — 3.00 дол., США — 3,50 дол.

Австралія й Англія — 20 шіл.

Ціна окремого числа — 30 центів, в Англії й Ав-
стралії — 2 шіл.

Замовлення і все листування слати на адре-
су „Нових Днів”.

ЗАМОВЛЯЙТЕ КНИЖКИ

А. Любченко — Щоденник. Ч. I	0.80
Діма, Росяні зорі, поезії	0.40
В. Русальський — Після облоги міста	0.40
В. Стефанік — Вибране	0.35
П. Горотак — Дияболічні параболи	0.40
В. Чапленко — У нетрях Копет-Дагу	0.50
М. Івченко — Напоєні дні	0.30
А. Кащенко — Під Корсунем	0.60
П. Карпенко-Криниця — Підняті вітрила	0.40
Б. Олександрів — Мої дні	0.35
М. Гоголь — Сорочинський ярмарок	0.30
П. Волиняк — Земля кличе	0.25
П. Волиняк — Під Кизгуртом	0.20
П. Волиняк — Кубань — земля українська,
козача	0.40
О. Стороженко — Оповідання	0.35
- При замовленні на \$10.00 і вище — опуст 25%.

Замовлення й гроші слати:

NOWI DNI

Box 452, Term. “A”, Toronto, Ont., Canada.